

**Estudi de la variació interna de la parla de
Juseu (Osca)**

**Universitat Pompeu Fabra
Traducció i Interpretació
Treball acadèmic
Curs 2009 – 2010
Iñaki Marro**

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	3
2. ESTUDIS PREVIS I JUSTIFICACIÓ	4
3. LA COMUNITAT DE PARLA	7
4. METODOLOGIA	8
4.1. Tècnica de recollida de dades.....	8
4.2. Mostra de parlants	12
4.3. Variables independents	14
5. RESULTATS	15
5.1. Freqüència general de les formes lingüístiques.....	15
5.2. Freqüència segons variables de les formes lingüístiques	19
6. CONCLUSIONS.....	22
7. BIBLIOGRAFIA.....	24
8. ANNEXOS.....	25
8.1. Fitxes tècniques de les entrevistes.....	25
8.2. Transcripció de les entrevistes	30
8.2.1. Entrevista 1: H1 (17 anys) i H2 (55 anys).....	30
8.2.2. Entrevista 2: D1 (65 anys) i H3 (73 anys).....	42
8.2.3. Entrevista 3: H4 (84 anys).....	57
8.2.4. Entrevista 4: H5 (85 anys).....	63
8.3. Impressió d'una dona de Juseu a 2003 sobre la parla del poble.....	76

1. INTRODUCCIÓ

El present treball tracta d'estudiar l'estat actual de la llengua¹ de Juseu i d'analitzar fins a quin punt s'està donant o no un canvi lingüístic en les noves generacions, a partir de l'observació del grau de conservació en diferents grups d'edats d'uns trets fonètics concrets característics del parlar del poble.

Juseu és un petit poble, pedania de Graus, situat a la província d'Osca. Lingüísticament, aquest poble es caracteritza per posseir una parla molt particular, a cavall entre l'aragonès, el castellà i el català, podent trobar arguments per justificar la seva adscripció com a dialecte a qualsevol de les tres llengües esmentades. Això no obstant, es tracta d'un sistema lingüístic el qual, malgrat tenir un nombre de parlants minvant (vora 40 habitants fixes tot l'any), es manté relativament estable com a quelcom propi del poble.

Tanmateix, és un fet que les llengües són sistemes dinàmics; evolucionen al llarg del temps en funció de factors molt diversos, tant externs (p.ex., la substitució lèxica causada pel contacte amb una llengua estrangera, per conquestes o invasions) com interns (com ara la sobregeneralització d'una regla de formació de plural que originàriament no incloïa aquell(s) mot(s), o les hipercorreccions causades pel prestigi de determinades formes). En aquest sentit, Juseu no constitueix un cas aïllat, i, per aquest motiu, el treball respon també a la intuïció que la llengua de Juseu s'està diluint cap al castellà cada cop més en les noves generacions.

A Juseu, no hi ha escola. La llengua vehicular dels estudis dels habitants del poble sempre ha estat el castellà, i el mateix passa amb qualsevol tipus de relació amb l'exterior. El metge, el pa, la fruita, la compravenda, la televisió i la ràdio es fan en castellà. L'empremta d'aquest panorama en la llengua és evident: tot el llenguatge tècnic és bàsicament castellà (amb accent de Juseu, és clar), i els números ja són tots en castellà.

Per contra, hi ha reductes on la llengua encara es conserva plenament genuïna, com ara als dels camps semàntics de la terra, l'orografia, la fauna, la flora, el temps, la roba i la vida domèstica en general. Es tracta d'un parlar sense prestigi, relegat a l'àmbit familiar i domèstic, una llengua que mai no ha tingut escriptura ni s'ha projectat fora del

---

¹ Utilitzarem el terme *llengua* en el sentit de "sistema de comunicació verbal propi d'una comunitat

terme municipal, malgrat tenir força semblances amb els parlars d'alguns dels pobles veïns. El lèxic castellà cada cop s'incrementa més, però la fonètica continua sent majoritàriament catalana, tal com il·lustra aquest fragment de conversa² d'una dona del poble:

(...) Fa un tiempo que vay (a)nar al neumólogo. Encá que t'esforzes a habllá castellano, te'l notan enseguida, eh? i quan ja m'habeba acabau de visitar me va di: "Amalia, de dónde eres?". Pues diu: "De Juseu". Diu: "Dónde está eso?". Diu: "Pues mira, de Graus a Benabarre". Dice: "Pues aunque m'estás hablando el castellano, tienes un acento de catalana...". Digo: "Pues no soy catalana, no. No nada." (Si, pero el derivado nuestro é más pa catalán que pa castellano). Sí, pero el acento mío d'habllá se veu que ell notaba que yo no eba... bueno que eba un acento que no eba el castellano normal y corriente. Ell el va notar enseguida (Si, pero el dialecto nuestro é más catalán que castellano).

2. ESTUDIS PREVIS I JUSTIFICACIÓ

2.1. La variable i les seves variants: interès del seu estudi

Tal com va postular William Labov (1994), la variació és inherent i sistemàtica en la parla 'vernacular' d'una comunitat de parla. Aquest és l'objecte d'estudi de la sociolingüística variacionista i el rerefons del nostre treball. Necessitàvem, doncs, en primer lloc recollir dades de parla vernacle, això és, entrevistar gent del poble en contextos informals i relaxats en els quals sorgís realment la parla quotidiana no controlada.

En segon lloc, la variació d'una llengua es pot estudiar des de qualsevol de les parts en què es divideix tradicionalment la gramàtica. Així doncs, parlem de *variació morfològica*, *variació lèxica*, *variació sintàctica* i *variació fonètica* o *fonològica*³. En el nostre treball, ens hem centrat en la variació fonètica, perquè resulta la més fàcil de quantificar i d'expressar estadísticament si es disposa d'un corpus d'enregistraments prou significatiu.

---

² MARRO, M.: 2003 (pàg. 61). A l'apartat d'annexos, afegim un fragment més significatiu de l'entrevista.

³ Sobre el canvi lingüístic de les llengües des de les diferents divisions tradicionals de la gramàtica, cf. Campbell, L. (1998) i Trask, R.L. (1996).

En l'argot de la sociolingüística variacionista, una *variable* és un tret lingüístic determinat, propi de la parla vernacla d'una comunitat lingüística que, en funció d'uns determinats factors, *varia*, i es realitza en diferents *variants* (formes). En el nostre cas, ens interessava trobar trets lingüístics propis de la parla de Juseu, els quals, a determinats contextos, podrien estar realitzant-se o alternar amb una forma castellana.

Després de considerar les diferents possibilitats, vam triar els següents tres fonemes:

- a) **Variable 1** → /λ/: consonant lateral palatal sonora. Variant autòctona → [λ]: en posició inicial (*llató, llaurar, llecina*) i d'atac en l'interior del mot (*habllà, bllanco, flló, asclla, plleno*). Possible variant forània → [l] (consonant lateral alveolar aproximant): no realitzar la palatalització (aquest és el cas tant del castellà com del català): *?blanc(o)⁴, ?hablà, ?flor, ?pleno*.
- b) **Variable 2** → /tʃ/: consonant africada postalveolar sorda. Variant autòctona → [tʃ]: en posició inicial (*chelà*) i d'atac en l'interior del mot (*alforcha, brochina, chelà, pencholl*). Possibles variants forànies → [χ] (consonant fricativa uvular sorda, com la *j* castellana) / [ʒ] (consonant fricativa postalveolar sorda, com la catalana): *alforja, brogina, gelar, penjoll*.
- c) **Variable 3** → /θ/: consonant fricativa dental sorda. Posició final de mot. Variant autòctona → [θ]: *poz, toz, pllaz, gaz*. Possible variant forània → [ts] (consonant africada alveolar sorda): *?pots, ?tots, ?plats, ?gats*.

D'aquestes tres variables, les dues primeres són compartides amb el català ribagorçà i l'aragonès igualment ribagorçà, i la tercera és característica de la parla de Juseu. S'utilitza per a la formació del plural i, en general, en els contextos on el català produiria el grup /ts/.

2.2. Resultats més importants d'estudis anteriors

Com s'ha comentat a l'apartat anterior, l'objectiu d'aquest treball és recollir dades empíriques que puguin provar si la llengua està en retrocés o si, pel contrari, continua tenint vitalitat malgrat la forta influència del castellà. A partir dels resultats que s'obtinguessin, es podria diagnosticar el futur que li espera a la llengua.

---

⁴ L'interrogant inicial (?) indica que l'existència d'aquestes paraules dins la parla de Juseu no ha estat provada.

El pas previ a qualsevol treball científic és la documentació i recollida de bibliografia sobre el fenomen que es vol estudiar. En el nostre cas, ens sap greu constatar que no hi ha cap estudi actualment en aquest sentit sobre la llengua de Juseu. De fet, gairebé ningú no ha estudiat mai res sobre aquest poble. De tota manera, no podem obviar l'encomiable intent de sistematització del sistema lingüístic dut a terme a 2003 per Mònica Marro⁵, amb les virtuts d'un treball fet amb delícia, però amb la mancança inherent de tot treball pioner sumada al fet que la formació lingüística de l'autora en aquell temps es limitava a l'excel·lència del Batxillerat motiu pel qual, en la majoria de casos, va haver de ser autodidacta. A l'apartat d'estudis previs, l'autora comenta que hi ha hagut alguns intents superficials d'adscriure la parla de Juseu com a dialecte de l'aragonès o del català, però mai d'una manera definitiva, ja que, amb paraules seves:

Como se puede comprobar, no está nada clara la adscripción de Juseu a una u otra lengua. Nadie se pronuncia con seguridad hacia una conclusión clara y precisa⁶.

D'altra banda, hi ha un segon grup d'investigadors que cerquen l'etimologia del nom del poble, d'entre els quals destaquen Antoni Mª Alcover (1976) i Joan Coromines (1981), o que treballen la seva toponímia ('estudi de l'origen dels noms de lloc') i l'econímia ('estudi dels noms de casa', a partir de l'arrel grega *oikós*). Els autors principals que han treballat aquesta darrera parcel·la de la llengua són C. Rizos (2004) i I.Marro (2005).

Al capdavant, confirmem que som els primers en fer un estudi científic sobre la "vitalitat" de la llengua. La mancança d'estudis previs en la nostra línia (lingüística variacionista, entrevistes a parlants, etc.) ha condicionat, com es veurà a continuació, la forma d'abordar el treball.

2.3. Hipòtesi de l'estudi

La parla de Juseu, provinent del llatí i que s'integrava majorment en l'evolució del continu lingüístic de la Ribagorça està patint un procés de substitució en favor del castellà. Això es veu reflectit en la parla de les noves generacions, que sembla menys "genuïna", i que utilitza cada cop més castellanismes.

Una forma de comprovar de manera empírica aquesta hipòtesi pot ser analitzar determinats trets fonològics característics del parlar de la zona que siguin susceptibles a

---

⁵ MARRO, M. (2003): *Una lengua detenida en el tiempo. Estudio de campo del habla de Juseu (Huesca)*.

⁶ MARRO, M. (2003: 11).

rebre influències del castellà. Segons la hipòtesi inicial, els parlants de les noves generacions, en un fragment de discurs vernacle, haurien de presentar més realitzacions castellanes del ja al·lòfon en els seus sistemes que no pas els seus antecessors, els quals, probablement encara no han inclòs el fonema en qüestió en el seu inventari fonològic.

Hem rebutjat l'expressió en termes categòrics perquè sabem que la llengua no és matemàtica. Per això, farem ús de l'estadística partint del recompte d'ocurrències a l'hora d'estudiar els resultats que provaran (o no) la hipòtesi.

3. LA COMUNITAT DE PARLA

Les isoglosses que delimiten la llengua que estudiem coincideixen amb les fronteres del terme municipal. Tal com es comentava a la introducció, la població de Juseu és molt reduïda, sobretot si comptem només els habitants que resideixen tot l'any al poble. Tanmateix, són precisament aquests 39 – 42 habitants els qui parlen la llengua que ens interessa. La resta d'habitants —en un 80 % familiars dels primers— treballen als grans nuclis urbans de Saragossa, Barcelona i, en menor grau, Lleida i Madrid i, per aquest motiu, tot i que la majoria encara sap parlar la llengua de Juseu, en la quotidianitat ja ha adoptat la llengua del lloc de residència (castellà o català), la qual coincideix també sovint amb la del marit o la muller.

Pel que fa a l'estratificació social, notem que el fet d'usar la llengua de Juseu habitualment no està marcat com a propi d'una classe social determinada. De fet, es tracta d'un poble molt senzill, en el qual no es detecten desequilibris socials, tendint a situar-se a un nivell de classe mitjana - baixa camperola. D'altra banda, com que es tracta d'una comunitat de parla tant reduïda, no és possible detectar dialectes socials.

El que sí que es detecta —si més no, de forma implícita— és un sentiment de llengua rural i basta, apta només per a ser parlada entre ells i de la qual tampoc no s'enorgulleixen gaire. Tenen ben interioritzat que la llengua de prestigi és el castellà, i que, malgrat la seva llengua (de la qual ells en diran “dialecte”): “é més catalán que castellano⁷”, ells són aragonesos de casta.

El sentiment de llengua basta és exterioritzat amb més freqüència per part de les dones, que es dolen de no poder parlar correctament l'espanyol, per no haver-lo estudiat

---

⁷ MARRO, M. (2003: 61): *Sí, pero el dialecto nuestro é más catalán que castellano.*

i perquè tampoc no surten gairebé mai del poble, conseqüència d'una concepció encara molt masculista de la família i de les relacions socials. Normalment és l'home qui surt del poble a comprar o a vendre la collita, mentre la dona es queda a casa. Això es veu reflectit en què els homes saben parlar mitjanament bé el castellà, i ràpidament s'adapten a l'interlocutor estranger, mentre que la dona, d'entrada, prova si l'interlocutor l'entén en la única llengua que sap parlar bé. Aquest fet crida molt l'atenció i trenca amb el patró clàssic de la dialectologia tradicional, delerosa per trobar NORMS (*Nonmobile Older Rural Male speakers*). En el cas de Juseu, si volguéssim reconstruir —fent ús dels termes més desfasats de la dialectologia— el “dialecte” *autèntic, pur, arcaic*, potser hauríem de triar més aviat dones com a NORF⁸s, ja que són elles les qui, curiosament, es mantenen més aïllades del contacte amb d'altres llengües.

Arran d'aquesta dissertació, el lector potser ja ha volgut avançar-se una mica i ha inferit que la nostra mostra de parlants seria preferentment femenina. Tot i això, malgrat ser aquesta l'elecció esperable, no ha estat pas així, perquè, a causa un cop més dels costums tradicionals del poble, fa bastant lleig que un home no marit entrevistés a una dona sola. Vam fer algun intent, i el que vam aconseguir va ser que l'home volgués estar “controlant” l'entrevista, i que la dona li cedís sempre la paraula quan li dirigíem alguna pregunta (cf. annex, entrevista 2: H3 i D1, on la dona fa un total de 66 intervencions contra les 90 del seu home). En acabat, com es veurà més endavant a l'apartat 4.2. ('Mostra de parlants'), vam decidir que els informants entrevistats serien quatre homes i la dona d'un d'aquests.

4. METODOLOGIA

4.1. Tècnica de recollida de dades

Per a la recollida de dades, s'ha seguit la tècnica tradicional de l'entrevista gravada. En el nostre cas però, no ens interessava que pronunciessin paraules o frases aïllades concretes, ni que tampoc llegissin un text determinat, perquè llavors estarien produint parla controlada, i pel motiu pragmàtic que es tracta d'una llengua sense escriptura.

Necessitàvem, un cop més, activar la parla vernacle, relaxada, natural, espontània dels informants. Per aquest motiu, vam elaborar, més que un guió rigorós de preguntes, un esquema amb un seguit de temes o tòpics que creïem que podien desvetllar aquesta

---

⁸ F: *female*, 'dona'.

forma de parlar natural. El model d’entrevista que vam dissenyar, constava de dues parts:

- a) **Recollida de dades personals.** Tal com comenta Llisterra (1991: 128), abans d’encetar una entrevista, per tal que “el informant se senti cada cop més còmode —és a dir, que parli més relaxat i natural—, és útil iniciar una conversa amb ell, que ens servirà per a recollir les dades personals i les relatives a la seva història lingüística⁹”. En concret, en aquesta primera part, vam seguir el següent guió:

Model de qüestionari de dades personals	
Dades personals	Exemple de qüestió natural
Any de naixement	<i>¿De qué año es vd.?</i>
Nivell d’estudis	<i>¿Recuerda vd. cuándo construyeron las escuelas del suello del llugà¹⁰? ¿Qué edad tenía en aquel tiempo? ¿Ah, entonces le tocó ir a las viejas, o a las nuevas? ¿Después, estudió algo más?</i>
Llocs de residència	<i>¿Vd. ha vivido toda la vida en Chussèu¹¹?</i>
Origen dels pares	<i>¿Sus padres también eran de aquí? Però, naixius a Chussèu?</i>
Llengua dels pares	<i>I habllaven com a Chussèu o habllaven el castellano?</i>
Llengües d’ús habitual	<i>¿Vd. habla más lenguas, además del castellano?</i>

El fet que les qüestions i, en general, les entrevistes les hàgim realitzat majoritàriament en castellà és una decisió que més endavant consideràriem equivocada, però que un primer moment ens va semblar l’única possibilitat, ja que els informants estan acostumats a què ens dirigim a ells en castellà, i pensàvem que se sentirien forçats si els parlàvem, per exemple, en català o si,

⁹ Traducció nostra de la versió original en català.

¹⁰ Part baixa del poble, on es van construir unes escoles noves (les darreres que hi ha hagut) l’any 1960, seguint el pla nacional de construccions escolars, i que van haver de tancar per falta d’alumnes.

¹¹ Aquesta és la forma d’escriptura (a la samarreta de les festes) i pronúncia autòctones de l’epònim *Juseu* [tʃuséw].

—i aquesta és l'opció que més endavant vam considerar ideal— ens arriscàvem a utilitzar la nostra versió del dialecte del poble, bastant catalanitzada, per cert.

Els informants, quan els parlàvem en castellà, no tenien problemes per respondre en la llengua de Juseu. En realitat, canviaven al castellà quan volien explicar el significat precís d'alguna paraula, o perquè, inconscientment, volien demostrar que el dominaven —tot i que fora de la gravació ens haguessin parlat com a Juseu!— i que el sabien usar en una situació formal¹². De tota manera, l'adaptació lingüística és un fet natural difícil de reprimir, i més considerant que som parlants multilingües i que, com a traductors i intèrprets, sovint canviem sense adonar-nos d'una llengua a una altra, tal com es dona als contextos naturals. Ara, un cop sentim les entrevistes enregistrades, veiem que acabem combinant castellà amb català ribagorçà i inclús produïm frases senceres en el dialecte del poble.

D'altra banda, tampoc no hem seguit el guió rigorosament perquè, com que coneixem els informants, és obvi que preguntar per certa informació seria inútil. El que fèiem era alternar les preguntes, detenint-nos o deixant-los parlar allà on vèiem que se sentia més còmode el parlant.

b) Recollida de dades lingüístiques

Després del primer diàleg d'escalfament, començàvem la part més important, on realment buscàvem un discurs ben farcit de les variables d'estudi. Com que sabíem que aquestes variables només sorgirien en un context distès, calia fer-los parlar, sense interrompre'ls gaire, sobre temes que dominessin.

Les gravacions es feien amb un petit aparell reproductor d'MP3 amb opció d'enregistrament de sons en format .wav (un dels formats de més qualitat [*bitrate* superior]), però sempre amb el previ consentiment dels informants. El lloc de realització de les entrevistes no ha sigut mai el mateix, i passava de ser

---

¹² Per il·lustrar aquest fenomen, remetem a l'entrevista 4 (H5, 85 anys), on és precisament l'avi el qui parla més castellà durant l'entrevista, malgrat la insistència nostra i dels seus familiars perquè parli en la llengua del poble.

al propi carrer, a al menjador o alguna habitació de casa del informant, on se sentien bastant relaxats, i ràpidament oblidaven que estaven sent enregistrats.

A continuació afegim el model que vam seguir de qüestionari per activar les variables dins un discurs natural. A la graella, es pot veure com tractem tòpics de la vida domèstica, de l'agricultura, la caça o la història (Guerra Civil). A banda d'aquest tipus de preguntes, hi ha també un petit grup de qüestions per activar les emocions (cf. 1, 5 i 7) on, en principi, els parlants haurien de controlar menys la seva parla:

Model de qüestionari de dades lingüístiques	
Ordre	Exemple
1	<i>Hábleme sobre Juseu, qué es lo que lo caracteriza, lo que se añora de él cuando se abandona... En fin, lo que le recomendaría a alguien para que viniera a vivir aquí.</i>
2	<i>Fiestas de Juseu, cuál es el santo, qué se hace vs. qué se hacía por esas fechas...</i>
3	<i>¿Cuáles son los cultivos más habituales en el pueblo?</i>
4	<i>¿Hay muchos animales? ¿Cuándo se caza, en qué períodos?</i>
5	<i>Momento de mayor tensión que haya vivido el pueblo durante los últimos años, situación de peligro, etc.</i>
6	<i>Guerra civil y el pueblo... (recuerdos)</i>
7	<i>¿Qué futuro le ve al pueblo de Juseu, si parece que revive a partir de la llegada de los holandeses, etc.?</i>
8	<i>¿Qué opina de la «lengua de Juseu»? ¿Cree que se está perdiendo, que antes se hablaba mejor, que es más catalán / castellano?</i>

Un cop enregistrades les entrevistes, calia transcriure-les amb molta precisió, ja que treballàvem a nivell fonològic i no lèxic o semàntic. Era importantíssim, per als nostres fins, detectar, per exemple, si havien dit *habllar*, *hablar*, *parllar* o *parlar*. De tota manera, reconeixem que, malgrat els nostres esforços, algun cop haurem confós probablement fonemes.

Després de les transcripcions, vam analitzar els resultats elaborant unes graelles separades en dos subapartats:

- **Freqüència general de les formes lingüístiques:** freqüència total (suma) i relativa (expressada en percentatge) del nombre d'ocurrències de les diferents variants potencials de les tres variables per separat en funció de cada parlant. A més, vam elaborar una taula comparativa de les xifres globals de tots els parlants.
- **Freqüència segons variables de les formes lingüístiques:** freqüència segons posició de la variable dins el mot (inicial, interior, final) i freqüència en funció de la franja d'edat (ajuntant parlants). Un cop més, expressat en termes absoluts (suma) i relatius (percentatge).

En el darrer apartat (ap. 6), s'han redactat les conclusions que resumeixen els resultats obtinguts i proven la hipòtesi inicial.

4.2. Mostra de parlants

En una primera fase vam entrevistar vuit persones (homes i dones), de diferents franges d'edat (un de 17 anys, dos entre 40 i 60 anys, una de 60 a 70 anys, dos de 70 a 80 anys, i dos de 80 a 90 anys). Tanmateix, no totes les entrevistes van tenir l'èxit que esperàvem per diversos motius com, per exemple, perquè es limitaven a comentar lèxic peculiar del poble en castellà (ja que la majoria creia que estàvem fent com una mena de diccionari de paraules d'allà), o perquè s'esplaiaven narrant anècdotes en castellà.

En acabat, hem seleccionat per l'estudi les entrevistes a cinc parlants, que classifiquem en tres franges d'edat:

1. Fins a vint anys: el parlant únic¹³ de 17 anys
2. De 50 a 70 anys: dos parlants; un home de 55 anys i una dona de 65
3. De 70 a 90 anys: dos parlants; dos homes de 73 i 84 anys, respectivament

A continuació descrivim breument les característiques sociolingüístiques de cada parlant entrevistat que poden ser rellevants en la formulació del seu discurs.

- El parlant de 17 anys (cf. Entrevista 1: H1) és fill del de 55, i tots dos són familiars de l'entrevistador. Aquesta família treballa a Barcelona però passa llargues temporades al poble, i hi puja literalment cada cap de setmana. És per

---

¹³ A Juseu no hi ha joventut més que a l'estiu i les vacances. En realitat, només hi viu un nen de set anys, fill d'una família neerlandesa que s'hi va establir farà prop de deu anys, l'home de la qual, combina la seva feina d'economista via Internet amb la compra-venda i lloguer de vivendes del poble en concepte de turisme rural.

això que a casa, tot i ser a Barcelona, conserven el parlar del poble. El noi domina i utilitza, per ordre, la llengua de Juseu, el català i el castellà. De fet, parla un català ribagorçà. En castellà no sol parlar gaire i té un fort accent ribagorçà. Un cas curiós tot plegat, però constitueix la darrera esperança lingüística del poble. És un noi que va a l'hort, caça porcs senglars, pesca i es relaciona molt amb els homes del poble i la seva quotidianitat. Tanmateix, ell seria el primer en reconèixer que ja no parla com els grans, que n'hi ha paraules que no li sortirien a la primera, o que només sap dir en castellà o català.

- El pare del noi de 17 anys en té 55 (cf. Entrevista 1: H2), i per a ell val tota la informació que hem aportat sobre el seu fill. Aquest senyor va marxar del poble ja gran, després de casar-se, per fer fortuna a Barcelona, però tal com comentàvem en parlar del fill, està molt arrelat al poble. Aquí s'ha d'afegir que a casa viuen amb els avis, tots dos de Juseu, fet que afavoreix la pervivència de la llengua.
- La dona de 65 anys (D1) és muller del de 73 (cf. Entrevista 2: H3) i tots dos han residit tota la vida al poble, amb pares i avis també del poble. Les vegades que han anat més lluny de 50 km de Juseu gairebé es poden comptar amb els dits de les mans. Són veïns de l'entrevistador, han treballat alguna de les seves terres, etc. Treballen al camp (ametllers, oliveres, horta i alfals) i d'animals, avui només en tenen aviram i poca cosa més.
- En darrer lloc, el parlant de 83 anys (cf. Entrevista 3: H4), va viure la guerra (tenia deu anys al 36), i ha viscut tota l'evolució del poble (postguerra, emigració cap als nuclis urbans, recessió demogràfica, etc.). De contactes amb l'exterior, tampoc no n'ha tingut gaires, ja que només surt de Juseu per anar o portar algú al metge, o bé perquè hi ha algun problema amb la família del fill, que va emigrar a Monzó, per buscar treball. Aquest informant és també veí de l'entrevistador, i li té molta confiança. Al llarg de la conversa, confon diverses vegades (fet bastant freqüent al poble) l'entrevistador amb el pare d'aquest darrer, però això és positiu pels efectes de la llengua, perquè és llavors quan sorgeixen més dialectalismes.

4.3. Variables independents

En lingüística variacionista, les variables independents són aquells factors que condicionen o afavoreixen l'ús més o menys freqüent d'una o altra variant. S'estableix una distinció entre variables socials i variables lingüístiques.

Variables socials (edat, sexe, nivell d'instrucció, procedència):

EDAT. Com s'ha comentat a l'apartat immediatament anterior (cf. 4.2.: 'Mostra de parlants') la primera variable social és l'edat, a partir de la qual s'han establert les tres franges d'estudi, sobre les quals, més endavant podrem comparar fins a quin punt la parla està canviant o es manté igual.

SEXE. D'altra banda, entrevistem quatre homes i una dona. Tal com s'ha explicat a l'apartat 3 (pàg. 8, 'La comunitat de parla'), no creiem que hi hagi perill d'ultracorreccions per part de la dona i inclús, contra el principi dels NORMS, esperem que sigui precisament la dona, esdevenint una NORFs, qui produeixi la parla més genuïna.

NIVELL D'INSTRUCCIÓ. El nivell d'estudis dels informants augmenta de manera inversament proporcional a l'edat. Els tres més grans, tot just van acabar l'educació primària; el informant de 55 anys, la secundària i, el de 17 anys, està a punt de treure's amb molt bones qualificacions un batxillerat de ciències.

PROCEDÈNCIA. Els quatre informants més grans van nàixer a casa seva, a Juseu, mentre que el menor ho va fer a Barcelona, a l'hospital. Els temps canvien, però la dada més important d'aquesta variable (procedència) és que els tres informants més grans gairebé no han sortit del poble; el de 55 anys va estar-s'hi 25 anys i després va marxar a Barcelona, i el menor ha voltat més pel món, això sí, passant llargues temporades a Juseu (amb els avis o els pares), a més de tots els caps de setmana.

Resumint, a priori pensem que les variables socials que influiran en els trets fonètics que estudiem seran l'edat, el nivell d'instrucció i la procedència. A menor edat, major nivell d'instrucció, i més temps viscut fora del poble, en principi, la parla hauria de ser menys genuïna i presentar més fonètica castellana (o catalana!).

Variables lingüístiques

En aquest apartat, se'ns fa francament difícil definir variables abans de tenir contacte amb les dades i d'analitzar-les. De tota manera, el que sí que creiem que pot influir en la major o menor realització d'una variant és la posició que ocupa dins el mot (inicial, medial, final). En segon lloc, pensem que també influirà el grau de coneixement i de contacte que els informants tinguin d'amb altres llengües com el castellà i el català. En principi, aquestes dues variables (posició dins el mot i coneixement / domini / contacte d'amb altres llengües) seran les que analitzarem a l'apartat de resultats. En ser un poble tan petit i una comunitat tan reduïda de parlants, és impensable i gairebé segur, erroni, pensar que algunes variants són de més prestigi que d'altres, o que es prefereixen les formes castellanques sobre les de Juseu. En realitat, la gent del poble s'estima la seva llengua i, quan parlen entre ells, sempre s'esforcen per usar les formes d'allà i, si un cas, el que no està ben considerat és parlar com allà però utilitzant massa castellanismes.

5. RESULTATS

5.1. Freqüència general de les formes lingüístiques

En primer lloc, s'ha procedit a fer un recompte a cada entrevista del nombre d'ocurrències de les diferents variants de les tres variables d'estudi (/λ/, /tʃ/ i /θ/, respectivament). Tal com es pot veure si es consulten les entrevistes dels annexos, hem marcat **en groc** les ocurrències de variants del fonema consonàntic lateral palatal sonor /λ/, **en verd** les del consonàntic africacat postalveolar sord /tʃ/ i, **en blau**, les del consonàntic fricatiu dental sord /θ/.

Després de recollir el total d'ocurrències a les graelles, calia sistematitzar els diferents casos per tal que, a l'hora de fer les estadístiques, els resultats fossin mitjanament significatius. Calia trobar casos que estiguessin en distribució complementària, idealment doblats fonètics¹⁴ paradigmàtics, com ara *habllas* vs. *hablas*, *chòvens* vs. *jóvenes* o *poz* vs. *pots*.¹⁵ Interessaven tant doblats efectius intraparlants i interparlants —dels quals, en vam trobar uns quants, tot i que no gaires—, com doblats

¹⁴ En el sentit de parelles de paraules amb un mateix origen etimològic, però amb distinta evolució fonètica. P. ex., en castellà, *cátedra* i *cadera* provenen totes dues del llatí *cathedra* (DRAE: 2001).

¹⁵ Aquests tres doblats sí que s'han donat efectivament a les entrevistes (cf. Annex 2: fitxes tècniques de les entrevistes).

potencials, és a dir, ocurrencies genuïnes però que podrien patir un canvi en breu (p.ex., la morfologia del verb *salldre*: *salle*, *sall*, *salliu*, etc.).

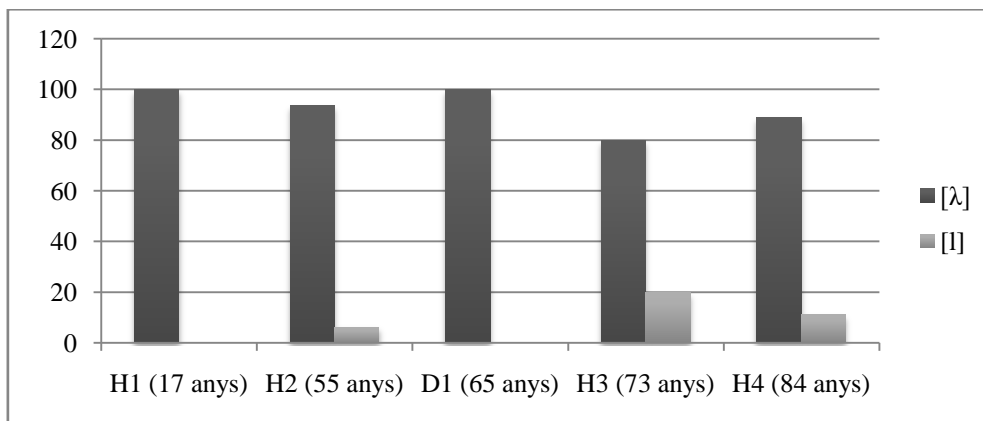
D'altra banda, hi havia altres casos en aparent distribució complementària, la pronunciació dels quals xocava, en veure que es realitzava amb els al·lòfons no genuïns, però que, mirats de prop, es descobrien com a manlleus directes del castellà no naturalitzats. En aquest subgrup de mots trobàvem mots crossa com ara *claro* (que s'hauria de palatalitzar: *claro*), mots tècnics (com *porcentaje* o *jubilación*) o exòtics a la quotidianitat del poble (*plátanos*, *tarjeta*). Tots aquests mots, tal com s'ha comentat a apartats anteriors, tendeixen gairebé sempre a manllevar-se tal qual del castellà, i els parlants que s'hi refereixen "a la castellana" aporten un tint de precisió, tecnicisme i sapiència al seu discurs.

En darrer lloc, hi havia un tercer subgrup de paraules que contenien els al·lòfons, però en posicions no conflictives o no complementàries, és a dir que mai no presentaven problemes de dubte en la pronúncia, bé perquè eren iguals al català o al castellà, bé perquè es tractava de topònims que difícilment es naturalitzaran mai (*Capella*, *Zaragoza*) o perquè constituïen explicacions de mots del poble en castellà (*codorniz*), català (*ocell*) o altres dialectes (*chavalí*, explicant com pronuncien *jabalí* a Secastilla, poble relativament proper).

En conseqüència amb els fets que s'acaben d'exposar, per al recompte estadístic només s'han tingut en compte els dobles reals i els potencials, perquè són els casos que realment dinàmics, els que varien. Els altres són estàtics, o almenys ho són en l'estat actual de la llengua, ja que els parlants sempre els pronuncien de la mateixa manera. Els casos estàtics, els incloem a les graelles, però separats per un espai amb els dinàmics i subratllats **en gris** per no despistar el lector. Per tal de tampoc no aclaparar-lo amb una munió de xifres i estadístiques, hem decidit d'afegir les graelles amb tota la casuística de cada entrevista al primer apartat d'annexos (cf. annex 1: fitxa tècnica de les entrevistes), abans de les entrevistes.

En les graelles citades s'inclou, doncs, la freqüència general de les formes lingüístiques, expressada en forma total (suma) i relativa (en percentatges) de cada parlant i de les variants de les tres variables per separat. A continuació, afegim unes taules comparatives de les xifres globals de tots els parlants per a cada variable, i comentem el cas de cada parlant.

Índexs de realització de les variants de la variable /λ/

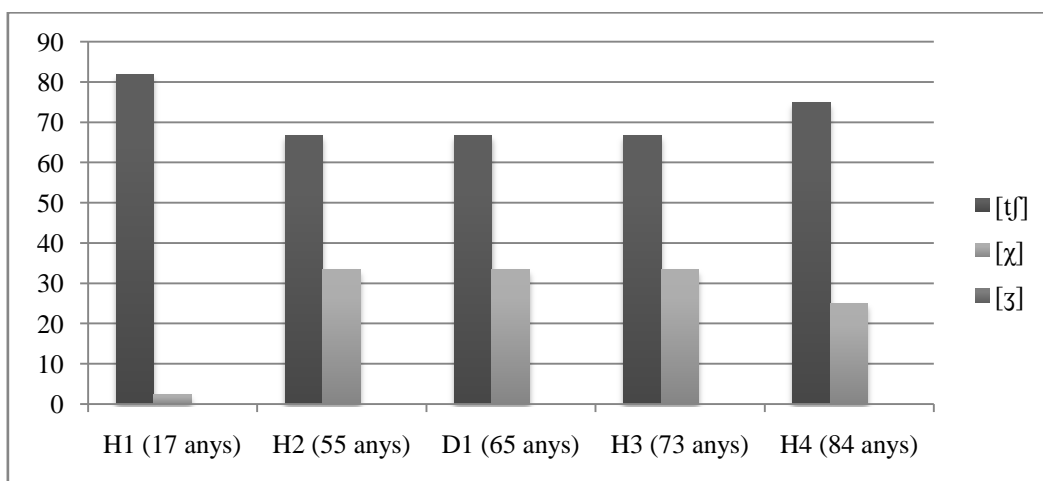

En aquesta primera variable observem com, d'una banda, tant H1 com D1 produeixen sempre, almenys en el fragment de discurs enregistrat, la variant autòctona o genuïna de la variable /λ/, això és, [λ]. Les palatalitzacions del discurs d'H1 són, p. ex., *llugà*, *lluengo* i *habllam*. Les de D1, *salliu*, *llugà* i *plleno*.

D'altra banda, notem que la resta d'homes presenten també, en major o menor grau, ocurrencies de l'al·lòfon [l]: *hablas* (H2), *plenitud*, *plantaio* (H3), *plan* (H4).

En aquest cas, val a dir que la variació és molt baixa, i que la majoria de parlants no tenen el so [l] en distribució complementària amb [λ]. Altres realitzacions genuïnes: *llangosto*, *sall* o *bllancas* (H2), *pllantaban*, *pllanta* (doblet meridià de l'ocurrencia anterior *plantaio*), *Bllaset* (H3), *habllo*, *pllovent*, *llebre* (H4).

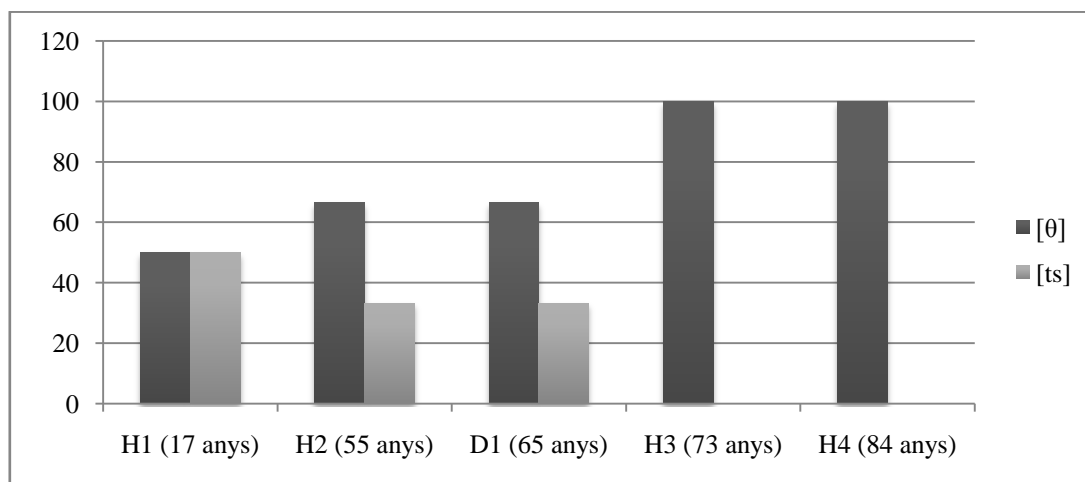
Índexs de realització de les variants de la variable /tʃ/

En aquest cas, el primer fet que salta a la vista és la inexistència de la variant [ʒ] com a al·lòfon de /tʃ/ en cap dels idolectes dels informants. La llengua de Juseu, doncs, es comporta en aquest sentit igual que el continu de dialectes ribagorçans, incloent el català, que ensorditzen [tʃ] els contextos africats palatals que a l'estàndard serien sonsors /ʒ/.

En segon lloc, notem que, si bé [tʃ] és la variant més autòctona, hi ha un cas reiterat en tots els parlants on es presenta una excepció lèxica que desmunta una mica les estadístiques. El mot *jabalí*, *jabalí(n)s*. A Juseu, tal com explica un dels parlants a la seva entrevista, el mot per designar el porc senglar és *jabalí*, amb un so uvular [χ] ben clar, a diferència de Secastilla, poble relativament proper, on sí que palatalitzen la consonant inicial. Considerem que és una clara excepció a la norma. El mateix passa amb *jodías* (H4), que s'oposa a *chudietas*, però que mai és *chudías**. Els parlants que mostren més realitzacions forànies ([χ]) són D1 (*jubilación*, *jóvenes*) i H3 (*justo*, *jobilao*).

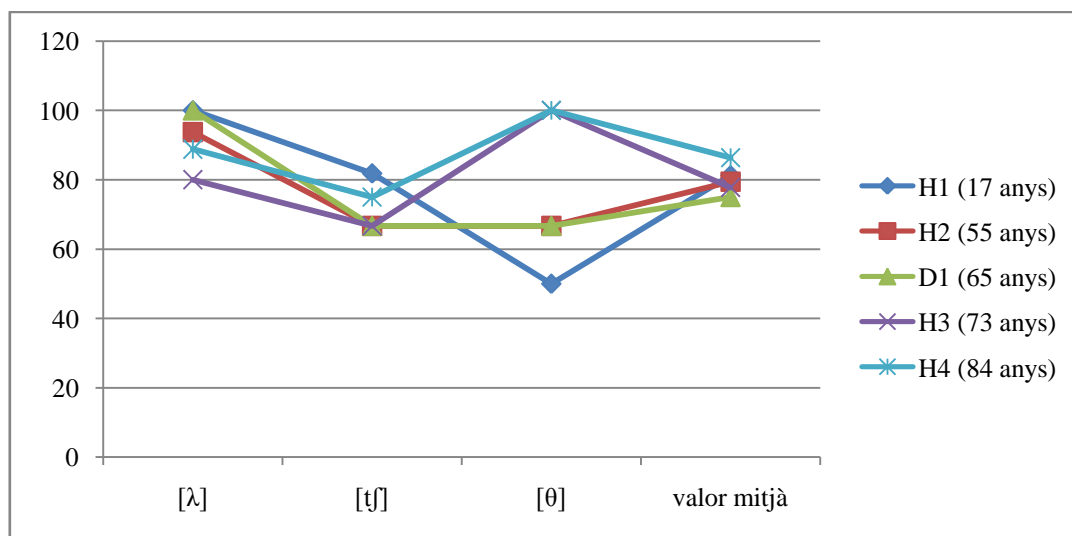
Índexs de realització de les variants de la variable /θ/

Pel que fa a la tercera variable /θ/, és l'única on el parlant més jove (H1) perd posicions, amb la realització clarament forània *tots* [ts], influència potser del català, que també domina i sent habitualment a l'escola. El pare d'H1 (H2) i D1 presenten igualment una clara variació: *apartats*, *pots* (H2), *pots*, *iogurts* (D1) vs. *veniz*, *soz*, *llatonez* (H2) i *toz*, *ez*, *anaz* (D1). Els dos parlants d'edat avançada, al seu torn, només presenten ocurrencies genuïnes: *poz*, *tenibaz*, *haz* (H3) i *animaloz*, *boz*, *novedaz* (H4).

Aquesta és, sens dubte, la distribució que més s’adiu a les nostres expectatives abans de la recollida de dades.

Per tancar aquest apartat de freqüències generals, afegim un gràfic resum del grau de producció de les tres variants autòctones de les variables per part de cada parlant, així com un valor mitjà d’aquestes produccions, que ens podria ajudar a establir, de forma bastant superficial, quins són els parlants que conserven més la parla tradicional del poble:

Segons les dades, els parlants, per ordre de fidelitat a la “norma”, són:

Informant	Valor mitjà de fidelitat
H4 (84 anys)	86,36
H1 (17 anys)	81,25
H2 (55 anys)	79,41
H3 (73 anys)	77,77
D1 (65 anys)	75

Aquesta darrera presentació dels resultats respon més a les nostres expectatives i és potser la més transparent per al lector, tot i que el noi de 17 anys (H1) continua trencant tota previsió lingüística.

5.2. Freqüència segons variables de les formes lingüístiques

Al subapartat b) (‘Tècnica de recollida de dades’) dins l’apartat 4.4.1. ‘Recollida de dades’, comentàvem que l’estudi sistematitzaria també els resultats segons la posició de

la variable dins el mot (inicial, interior, final) i en funció de la franja d'edat (ajuntant parlants).

En funció de la posició dins el mot

Segons la posició en el mot, observem que les palatalitzacions es produeixen efectivament a inici de mot (*llugà, lluenjo* [H1], *llenguaje, llecina* [H2], *llugà* [D1], *lluego* [H3] i *llebre* [H4]), en posició medial (*habllam* [H1], *bllanca, pllaza* [H2], *salliu, plleno* [D1], *pllantaban, Bllaset* [H3] i *habllo, pllou* [H4]) i final (*sall* [D1]). Expressat d'una altra manera, la palatalització s'origina tant en atac sil·làbic com en coda sil·làbica; per tant, en qualsevol posició.

Pel que fa al fonema consonàntic africac postalveolar sord /tʃ/, apareix, la majoria de cops, en posició inicial (*chudietas, chinebro* [H1], *chiquet, chen* [H2], *chiquirrina, chelant* [D1], *chove, choca* [H3] i *chunto, Chan Calvo*¹⁶ [H4]), però també interior (*cochos, chinchipera*¹⁷[H1]), això sí, sempre en atac sil·làbic.

Per últim, el fonema consonàntic fricatiu dental sord /θ/ s'utilitza allà on el català normatiu formaria el grup /ts/, la majoria dels casos marca de plural, tot i que no sempre. Conseqüentment, gairebé sempre es troba en posició final (*sirez* [H1], *poz, marchaz, soz* [H2], *ez, anaz, tenibaz* [D1], *toz, haz, poz* [H3] i *animaloz, boz, novedaz* [H4]).

En funció de la franja d'edat

Aquesta és la part més interessant del treball segons la nostra hipòtesi inicial que, si la recuperem, postul·lava que la variació de la llengua de Juseu s'hauria de veure reflectida en les diferents franges d'edat. Aquest idea, tot i no funcionar completament amb les nostres variables, val la pena treballar-la, com veurem a continuació.

Establím tres franges d'edat que classifiquen els cinc informants seleccionats:

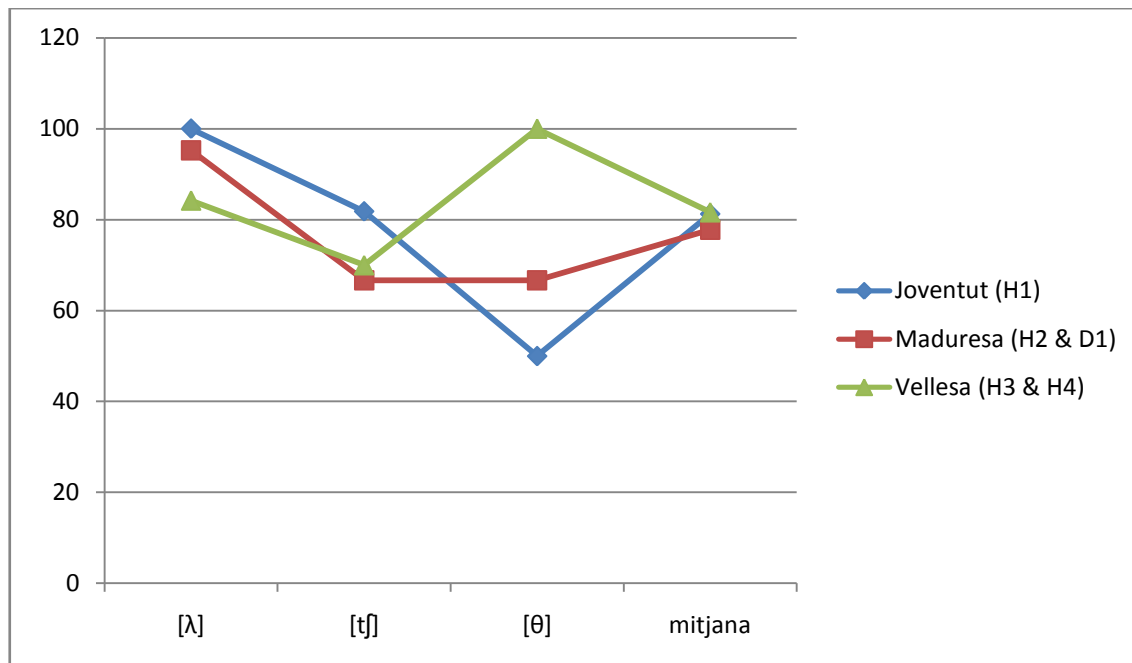
- a) Joventut: H1 (17 anys, parlant únic)
- b) Maduresa: H2 (55 anys, pare d'H1) i D1 (65 anys, muller d'H3)
- c) Vellesa: H3 (73 anys, marit de D1) i H4 (84 anys)

---

¹⁶ *Chan*, a Juseu, s'empra com *ca* en català, seguit d'un antropònim (com ara a *Chan Calvo*) o ecònim ('nom de casa') per designar casa d'algú. No deixa de ser un bon exemple de palatalització a inici de mot.

¹⁷ Nom d'arbre, l'equivalent del qual en castellà o català desconeixem.

En segon lloc, calclem la mitjana de realització de la variant genuïna de cada variable segons l'etapa de la vida, i ho incloem tot en un gràfic com el següent:

Segons les dades, les franges d'edat, per ordre de fidelitat a la “norma”, són:

Informant	Valor mitjà de fidelitat
Vellesa	81,63 %
Joventut	81,25 %
Maduresa	77,77 %

Amb aquestes proporcions, no tenim uns resultats prou contundents com per expressar-nos de forma categòrica, sobretot a causa dels resultats sorprenents del parlant H1 de 17 anys. Tanmateix, sí s'aprecia una estratificació entre maduresa i vellesa, que respon a la intuïció primera que les noves generacions tendeixen a utilitzar cada cop més les variants no genuïnes, fins que la fonètica i d'altres aspectes de la llengua abans diferents s'anivellin amb el castellà estàndard. La llengua evoluciona cap al castellà i no cap al català perquè és el castellà la llengua que es considera de prestigi, la que s'estudia i la que senten als mitjans de comunicació. Els esforços d'adaptació són sempre cap al castellà quan han de comunicar-se amb un interlocutor forani.

6. CONCLUSIONS

Arribats al final de l'estudi, enunciem un seguit de conclusions que contrasten els resultats obtinguts amb les hipòtesis inicials, alhora que critiquen la metodologia emprada:

- a) La llengua de Juseu, malgrat el fet de la seva variació interna, observada a tots els parlants entrevistats, continua sent una llengua amb molta vitalitat en els parlants que la conserven. Creiem que la llengua desapareixerà molt abans d'haver finalitzat el procés de substitució cap al castellà, fruit d'una extinció literal del nombre de parlants, avui tant reduït, ajudada també per la manca de transmissió generacional dels parlants que emigren cap a les zones urbanes a treballar. Els fills d'aquests parlants adopten com a llengua materna el castellà o el català, però gairebé mai el parlar de Juseu. El parlant H1 constitueix la única excepció que coneixem; l'autèntic darrer mohicà d'aquesta llengua.
- b) La llengua de Juseu varia, certament, però estudiar la pèrdua / conservació de trets fonètics potser no és la forma més idònia per constatar-ho. Després d'enllestir el present treball, observem que la fonètica està molt interioritzada entre els parlants, i abans calquen lèxic castellà que renunciïn a la pronúncia. Una altra opció possible que s'hauria d'estudiar per veure si dona millors resultats és estimar el nombre de lèxic castellà o de doblats castellà en el discurs dels entrevistats. D'altra banda, també es podrien estudiar fenòmens de caire sintàctics com el grau de conservació del partitiu, d'origen comú al del català.
- c) Independentment dels resultats, aquest treball ha aconseguit reunir una gran quantitat de material lingüístic empíric (entrevistes transcrits i enregistrades) que pot ser d'utilitat per a posteriors estudis.
- d) Resseguint l'entrevista a D1, desmentim, almenys parcialment, les hipòtesis inicials sobre la immobilitat de la parla de les dones de Juseu. Dins la nostra mostra de parlants, D1 ocupa el darrer lloc dins l'escala de fidelitat. Les dones de Juseu, habitualment utilitzen una parla molt genuïna, però quan se senten controlades (al llarg de les entrevistes, eren elles qui més es preocupaven de si encara estava gravant l'aparell), intenten "maquillar" la seva parla, potser en la línia de la teoria de l'estigmatització social. Això es tradueix en excessiva reflexió abans de parlar, o en l'aclariment sempre de localismes que consideren opacs per a l'interlocutor mitjançant castellanismes.

- e) Hem tingut grans problemes a l'hora de quantificar els resultats a causa, principalment, de la tècnica d'entrevista. Posat que el que volíem estudiar eren unes variables molt concretes, potser hauria estat millor fer entrevistes més dirigides, per tal de provocar l'ús de les variables estudiades. Tanmateix, com hem comentat diversos cops al llarg del treball, no és tan fàcil com sembla, perquè, com més se'ls interromp o se'ls pregunta, menys parla vernacla utilitzen. En ser una *fabla* no normalitzada, els seus parlants no acaben de ser conscients de quan la parlen o quan la deixen de parlar. El que sí que està clar és que, la millor llengua vehicular per provocar l'ús de llengua vernacla és el català occidental en el seu dialecte ribagorçà, tendint a utilitzar totes les formes locals de Juseu que l'entrevistador conegui. Altrament, sobretot si l'entrevistador és un desconegut, només rebrà respostes en castellà, o un discurs altament castellanitzat.
- f) En darrer lloc, pel que fa a les variables estudiades, constatem la inexistència de la variant africada palatal sonora [ʒ] com a variant de la variable /tʃ/ en la llengua de Juseu. Aquest fenomen s'inclou dins el continu lingüístic del català, castellà i aragonès ribagorçans, que tampoc no el contempen en els seus inventaris fonològics.

7. BIBLIOGRAFIA

ALCOVER, Antoni M^a (1976): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Gràfiques Instar.

COROMINAS, Joan (1984): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Curial Edicions Catalanes, Barcelona .

LABOV, William (1994, 2001): *Principles of Linguistic Change*. Vol.I (1994): *Internal Factors*; vol.II (2001): *Social Factors*.

CAMPBELL, LYLE (1998): *Historical Linguistics. An Introduction*. The MIT Press. Cambridge, MA.

CROWLEY, TERRY (1992): *An Introduction to Historical Linguistics*. Capítol 3: *Expressing Sound Changes*. Oxford University Press, Oxford.

CROWLEY, TERRY (1992): *An Introduction to Historical Linguistics*. Capítol 4: *Phonetic vs Phonemic Change*. Oxford University Press, Oxford.

LLISTERRI BOIX, Joaquim (1991): *Introducción a la fonética: El método experimental*. Barcelona: Autores, textos y temas lingüística, Anthropos.

MARRO SÁNCHEZ, Iñaki (2005): *Toponimia y economía de Jusseu*. IES Màrius Torres, Lleida.

MARRO SÁNCHEZ, Mònica (2003): *Una lengua detenida en el tiempo. Estudio de campo del habla de Juseu (Huesca)*. IES Santa Eulàlia, L'Hospitalet de Llobregat.

RIZOS JIMÉNEZ, Carlos Ángel (1999): *Toponímia de Jusseu (Graus, Huesca)*, a: *Actes del XXVI Col·loqui de la Societat Catalana d'Onomàstica*. Lleida, novembre de 1999 (en prensa).

RIZOS JIMÉNEZ, Carlos Ángel (2004), *Toponímia de Ribagorça. Municipio de Graus (zona de Jusseu, Aguinaliu y Torres del Obispo)*. Editorial Milenio, Lleida.

RUAIX, JOSEP (1976): *El català en fitxes/1, temes introductoris, fonètica i ortografia*. Fitxa 1. Barcelona, Ruaix.

TRASK, R.L. (1996): *Historical Linguistics*. Capítol 3: *Phonological change I: Change in pronunciation*. London, Arnold.

8. ANNEXOS

8.1. Fitxes tècniques de les entrevistes

Ocurrències informant H1 (17 anys)						
Variables						
/ɲ/		/tʃ/			/θ/	
Ocurrències: 3		Ocurrències: 11			Ocurrències: 2	
[ɲ]	[j]	[tʃ]	[x]	[z]	[θ]	[ts]
3	0	9	2	0	1	1
100 %	0 %	81,82 %	18,18 %	0 %	50 %	50 %
llugà lluengo habllam allà armellas Capella Secastilla lleva llevan rollo ocell gualla llironero treball	-	Chusèu chico chuegos chudietas chent cochos cocho chinchipera chinebro	javalins jabalí jefe tarjeta	-	sirez cazam cazar a la vez ¹⁸ de escurzons codorniz	tots

Ocurrències informant H2 (55 anys)						
Variables						
/ɲ/		/tʃ/			/θ/	
Ocurrències: 16		Ocurrències: 6			Ocurrències: 12	
[ɲ]	[j]	[tʃ]	[x]	[z]	[θ]	[ts] / [t]
15	1	4	2	0	8	4
93,75 %	6,25 %	66,66 %	33,33 %	0 %	66,66 %	33,33 %
llugàs lluengo llenguaje habllar habllaba habllam habllan llangosto sall llecina bllancas	hablas	chiquet chove chico ²⁰ chent cochos aprovechar coches marchaz	jabalís jabalí bandejeta	-	poz veniz soz llatonez estarez marchaz tornarez estarez a la vez cazador	apartats pots llatonet ²¹ pots

¹⁸ Locució adverbial amb sentit temporal bastant ample: ‘en el moment de’, ‘quan’, etc.

²⁰ ‘petit’.

²¹ Aquest és un cas excepcional en què, curiosament, el parlant utilitza la forma (en principi singular) *llatonet* (‘porquet’) en sentit plural (*llatonez*).

llató llatonet llatonez pllaza ell ells soroll millor allà castellano castellanos falcilla ocell ¹⁹ rulleta llevar lleves llevaban allí lligao trillo trillar palla millor					cabeza cazadors esperanza cazar diez rozamiento pllaza Calasanz	
---	--	--	--	--	--	--

Ocurrences informant D1 (65 anys)						
Variables						
/λ/		/tʃ/			/θ/	
Ocurrences: 5		Ocurrences: 9			Ocurrences: 6	
[λ]	[l]	[tʃ]	[ʎ]	[3]	[θ]	[ts]
5	0	6	3	0	4	2
100 %	0 %	66,66 %	33,33 %	0 %	66,66 %	33,33 %
salliu salle sall llugà plleno estallar allà ella treballa allí	<i>claro</i> plátanos	Chan Antoni chen chiquirrina chove chelan chovenet bichos ²² ocho	jabalí jubilación jóvenes viejos ojo viajes conejet ejemplo majo abajo	-	toz ez anaz tenibaz a la vez Zaragoza azá barzas cirezaz empiezan	iogurts pots

¹⁹ La reconeix després com a paraula estrangera (catalana). Aquests casos, els registrem, tot i que no els contabilitzem, ja que els utilitzen per explicar paraules del poble, perquè s'entenguin. En aquest cas, s'explicava l'ús de *mixó* per a tot tipus d'ocell. El mateix passa amb *codorniz*, que s'usa per explicar el significat de *guala*.

²² *Bichos* s'utilitza per designar animals domèstics i bestiar en general.

treballant			porcentaje			
llet						
armella						
armellas						
lleva						
ells						
colliu						
güellas						
lleno						
(>plleno)						
llargueta						
ell						
parella						
ella						

Ocurrences informant H3 (73 anys)						
Variables						
/ɲ/		/tʃ/			/θ/	
Ocurrences: 10		Ocurrences: 12			Ocurrences: 5	
[ɲ]	[l]	[tʃ]	[z]	[ʒ]	[θ]	[ts]
8	2	8	4	0	5	0
80 %	20 %	66,66 %	33,33 %	0 %	100 %	0 %
habllam	<i>plenitud</i>	chiquet	justo	-	toz	
llugà	<i>planta</i>	chen	jobilao		poz	
salliu		chove	jabalins		tenibaz	
hablà(r)	<i>claro</i>	chuventud	jabalí		ibaz	
pllantaban	<i>ejemplo</i>	chen			haz	
pllanta ²³		choca	Jose			
Bllaset		chelán	viejos		a la vez	
lluego		chelaban	granjas		<i>enseñanza</i>	
			<i>ejemplo</i>		<i>Zaragoza</i>	
allà		<i>mucha</i>	jarcial		<i>cotiza</i>	
castellana		<i>ochenta</i>	maja		<i>cotizao</i>	
estallar			injertaban		<i>estacazo</i>	
treballar			injertos		<i>razonable</i>	
aquello			hijos		<i>maleza</i>	
armellas					<i>Calasanz</i>	
millor					<i>zona</i>	
ell						
lleva						
güellas						
allí						
Serradiello						
treballava						
treballo						
treballant						
aquello						

²³ 3ª pers. sg. del verb *pllantar*.

mollalls						
armelleral						
capella						

Ocurrences informant H4 (84 anys)						
Variables						
/ɲ/		/tʃ/			/θ/	
Ocurrences: 9		Ocurrences: 8			Ocurrences: 5	
[ɲ]	[l]	[tʃ]	[ɲ]	[ʒ]	[θ]	[ts]
8	1	6	2	0	5	0
88,88 %	11,11 %	75 %	25 %	0 %	100 %	0 %
llenguaje	plan	Chusèu	jodías	-	toz	
llugà		chunto	jabalí		animaloz	
habllo	claro	Chan			poz	
blancas	ejemplo	Calvo	roja		boz	
llugarot	simplement	chico	fjate		novedaz	
llebre	e	chen	Jesús			
pllovent			hijo		empezar	
pllou		ocho	(<fillo)		fuerza	
		mucha	viejos		zona	
treballar		(<molta)	ejemplo		vez (a la	
parell		chavalí ²⁴	conejo		v.)	
treballau			(<conill)		Zaidín	
armellas			perjudicau		Azanuy	
acollir			vieja		cabeza	
aquells					comenzar	
pells					perdiz	
conill					(<perdiu)	
güellotas					zorra	
llevaban					(<rabosa)	
llegà						
pell						
pillava						
pillar						
güella						
Secastilla						
millor						
llegao						
allí						
allà						
ell						
aquello						
llevar						
llegue						

²⁴ Aquesta ocurrencia no conta com a vernacla perquè s'està referint a com pronuncien a Secastilla el mot que a Juseu és *jabalí*.

--	--	--	--	--	--	--

8.2. Transcripció de les entrevistes

8.2.1. Entrevista 1: H1 (17 anys) i H2 (55 anys)

Transcripció 1: H1 (17 anys) i H2 (55 anys)

/ɲ/ → [ɲ], [ɲ], [ɲ]

/tʃ/ → [tʃ], [tʃ], [tʃ], [tʃ]

/θ/ → [θ], [ts]

1. **Fill:** Chusèu é un llugà molt chico, una pedanía de Graus... E: No sé, des que eba chico, pues he veniu cada fin de semana aquí... i bueno, mos hem feito esta casa, antes vivíbam allà baix, ya el sabes, i no sé, molt ben aquí.
2. **Entrev.:** I aquesta casa es diu ara... Com abans? Galindo?
3. **Fill:** Pues... Sí, Galindo, no sé.
4. **Entrev.:** Encara continua sent Galindo, no? Allà li han canviat el...
5. **Fill:** Sí. Allà baix era casa Toni.
6. **Entrev.:** Molt bé. I: qué recuerdos tienes o... No sé, por ejemplo, las fiestas del pueblo, qué se suele celebrar, qué días caen más o menos...
7. **Fill:** Pues, solen caere al quince d'agosto, no? Bueno, la tercera semana d'agosto. I bueno, estan bastante bèn, viernes se fa una cena, i: disco mòvil, el sàbado orquesta i el domingo orquesta. I el domingo, pues chuegos pals críos.
8. **Entrev.:** I quan es fa la corderada?
9. **Fill:** La corderada se va fer la setmana passada? L'anterior, fa dos semanas. És una cena, i disco mòbil.
10. **Entrev.:** Y, ¿cuáles son los cultivos más propios de Chusèu?
11. **Fill:** ¿Cultivos? Ah, armellas, olivas, molto trigo tamé se sembra, pues no sé que més... As huertos, un poco de tot, patatas, chudietas,
12. **Entrev.:** ¿Tú sabes trabajar un poco el campo?
13. **Fill:** Home, poca cosa.
14. **Pare:** No, no, poca cosa.
15. **Fill:** L'ayudo, l'ayudo a las oliveras y las armelleras
16. **Pare:** Però ell, de treballar, poca cosa, eh!
17. **Mare:** Home, com a ayudante sí.
18. **Fill:** Ara dirà que no l'ayudo.
19. **Entrev.:** ¿Y trabajáis mucha tierra o la tenéis casi toda yerma?
20. **Fill:** Oh, poca cosa, dos faixas, no? Una d'armellas i d'oliveras.

21. **Pare:** Molt ben, molt ben, no? Venga, pregunta-le més cosetes.
22. **Entrev.:** Y de la caza, ¿qué es lo que se suele cazar por aquí?
23. **Fill:** Pues, cada fin de semana, des de prácticamente octubre, hasta febrero, pues cada fin de semana venim aquí, cazam, a Chusèu o otros llugàs: Capella, Secastilla, Rocafort.
24. **Pare:** Rocafort.
25. **Entrev.:** I allà s'ha de pagar?
26. **Fill:** Sí. Se paga una cuota al jefe que lleva todo el rollo, i bueno, tiens permiso pa nar a cazar a una sèrie de pueblos, de llugàs.
27. **Pare:** De llugàs, de llugàs, sí. (correcció del pare).
28. **Fill:** Nusatros sí, perquè som de Chusèu, i aquí no tenim que pagar, però la chent de fora sí que tien que pagar. Una tarjeta, i ya poden cazar.
29. **Entrev.:** I els diners que paguen què són, pel poble sencer o:?
30. **Fill:** Sí, pal coto que se diu. Els diners del coto...
31. **Pare:** Pa apañar els caminos, pa fer, pa mantenir l'aigua, pa mantenir el motor de l'aigua que puja l'aigua des de la font. Eh?
32. **Entrev.:** Sí, sí.
33. **Pare:** Però s'ha quedat sense dir que ell é un gran cazador.
34. **Entrev.:** Sí?
35. **Pare:** Sí, sí, sí. Que t'explique cuántos jabalís va matar este an.
36. **Fill:** Bueno, este an he matat me pareix que cuatro.
37. **Entrev.:** Grandets o petits?
38. **Fill:** No, grandes, grandes.
39. **Pare:** Grans. Siempre a la cabeza pa poderlos aprovechar més.
40. **Mare:** (riu) De casualidad, a la cabeza.
41. **Entrev.:** Què caçeu, a la nit?
42. **Fill:** No, durante el día, pues des de les vuit del maitino hasta les tres o las cuatro la tarde, no?
43. **Pare:** Sí, n'hi hai dies que se mos fa de nit
44. **Fill:** Bueno, sí, depèn del dia, hasta de nit se fa
45. **Entrev.:** Amb els cochos?
46. **Fill:** Amb es cochos, sí. Se soltan es cochos, bueno nusatros mos posam pel monte, i a esperar que passin javalins. Si no pasan, pues mala suerte.
47. **Entrev.:** Què s'ha de fer, esperar?

48. **Fill:** Sí. Es cochos van pel monte, con uno que els guía, más o menos, i nusotros mos esperam allà als puestos.
49. **Entrev.:** I els porten allà.
50. **Fill:** Sí, es cochos van fent, i si en troben alguno, pues, com a tienen olfato, es llavan es llavan hasta que te passan. I entonces pues a intenta-lo matar. Si no se mata, pues otro día.
51. **Pare:** Ell normalment es mata, yo es deixo passar. Se m'escapan, perquè, pa que crien més, ¿sabes? Que són molt matadors, matarien tot, i yo pos, pa que crien, pa l'an que vien, pues d'ixa manera, pues si no es matas, pues crien.
52. **Entrev.:** I com sabeu si és una femella o un mascle?
53. **Fill:** O, ixo...
54. **Entrev.:** ¿No se sabe, no? Va molt ràpid?
55. **Fill:** Sí, a la vez de mata-lo, pues...
56. **Pare:** Els bons professionals com a yo el detectan, i:
57. **Entrev.:** Els deixen passar, no?
58. **Pare:** Ells no, però yo ya el detecto i la deixo passar. Les tiro, faigo soroll, pero: diuen: *Galindo ya ha tirao, ya ha matao*. Pero no. Si tira ell sí, pero si tiro yo...
59. **Entrev.:** I on s'ha de disparar? Al cap, no?
60. **Pare:** Sí, sí.
61. **Fill:** A on se pueda. N'hi hai veces que van molt ràpids, i no:
62. **Entrev.:** I us heu de posar en una bona disposició, no? Si esteu en cercle, malament.
63. **Fill:** Mos hem de posar en un puesto que n'hi haiga més visibilidad i així pue:s.
64. **Entrev.:** No, dic entre els caçadors. Perquè si esteu tots...
65. **Fill:** Ah, sí, entre es caçadors, pues un poc apartats, per no fer-nos mal. Si no, è peligroso.
66. **Entrev.:** Si esteu en cercle, malament, no
67. **Pare:** Sí, però colocaos.
68. **Fill:** Tots sabem on estam
69. **Pare:** Cada uno sap on està l'altro, i d'ixa manera no pots fer-te mal, i ni se pot moure ninguno,
70. **Entrev.:** Ah, t'has de quedar allà, no?
71. **Pare:** Quietu allà on te diuen, i no te pots moure. I aun con tot i aixís, n'hi hai molto peligro! Sí, perquè són balas

72. **Fill:** Moltes veces mos han xiulao balas d'altres cazadors
73. **Pare:** Mos han caigut ben a la vora, a ell i a mi, eh, chiquet. Al menos dos o tres veces, no?
74. **Fill:** Sí, a Rocafort, aquí al barranco de Ritoret.
75. **Pare:** Una vez mos va caere as peus, una bala. Mos va caere així...
76. **Entrev.:** Però per què, perquè hi ha diferents grups, no?
77. **Pare:** No, perquè tiran molts tiros...
78. **Fill:** Com a tiran tiros i no saben a on tiren, pues
79. **Pare:** N'hi hai un riesgo, n'hi hai un riesgo i te poz fer...
80. **Fill:** Una bala, va molt llueguo una bala.
81. **Pare:** Una bala pot anar a cuatro o cinco quilómetros de llueguo.
82. **Entrev.:** Quatre o cinc quilòmetros?
83. **Pare:** És peligroso, sí. Tú que faràs, después d'esto seleccionaràs las palabras que veigas que no t'han, que no has sentiu mai, no?
84. **Entrev.:** Clar. Sí, sí.
85. **Pare:** I las relacionaràs.
86. **Entrev.:** Sí. ¿I qué futuro le veis al pueblo?
87. **Pare:** Oi, el futuro... X. tiene más que yo. Yo, pobre, yo ya... El X. sí que tiene futuro, perquè ell é chove.
88. **Entrev.:** É la esperanza, no? De Chusèu.
89. **Pare:** El futuro, la esperanza de Chusèu
90. **Fill:** El futuro, pues no sé. Cada vez s'estan apañant més las casas, no?
91. **Entrev.:** Com ara aquesta, no?
92. **Pare:** Tu tamé la tindràs que apañar més, eh? Que no hi veniz mai, eh? No?
93. **Entrev.:** Sí, home.
94. **Pare:** Antes encà venibas algo, però ara no hi veniz mai. La tindràs que apañar. I aquí s'està millor que a Barcelona, eh, X.? Allà passas molta calor, eh?.
95. **Entrev.:** Veniu cada fin de semana?
96. **Pare:** Sí.
97. **Entrev.:** I aquí, per estudiar també està bé, no?
98. **Fill:** Sí, è molt tranquilo.
99. **Entrev.:** I també teniu Internet?
100. **Fill:** Aquí pues si acaso con el portàtil, con el USB ('u ese be')
101. **Entrev.:** Ah, teniu un mòdem USB?

- 102.**Fill:** Movistar, sí.
- 103.**Entrev.:** Però què és, amb el mòbil o:?
- 104.**Fill:** Va con la cobertura del mòvil. Si hi ha cobertura
- 105.(...)
- 106.**Fill:** A Torres n'hi hai un ciber, i així, pues la **chent**...
- 107.**Pare:** Míate, míate com està afogant una culebra a un ciervo²⁵. És increíble, eh!
- 108.**Entrev.:** Ah, ¡ahogando!
- 109.**Pare:** Sí. Esto è una palabra... No l'habebas sentiu dir mai?
- 110.**Entrev.:** Fogant, no
- 111.**Pare:** Mía tu que...
- 112.**Fill:** Es farà mal, con es cuernos...
- 113.**Entrev.:** I què opineu de la llengua?
- 114.**Fill:** Ah, pues, maja, que no se perda. Si toa la vida hab**ll**am així, pues
- 115.**Pare:** El X. la tien que mantenir perquè...
- 116.**Fill:** Si sol la tinc que mantenir **yo**...
- 117.**Pare:** Ell **ll** domina l'inglès, eixe **ll**engua**je**, i el castel**ll**ano.
- 118.**Entrev.:** És una riquesa. Perquè no tots tenen aquesta opinió. Quan he anat aquí a...
- 119.**Pare:** A quina casa era?
- 120.**Entrev.:** A C.
- 121.**Fill:** A C.?
- 122.**Entrev.:** Sí, quan he (a)nat a C., bueno, ell **ll** no, el seu pare, que no, que no, el castel**ll**ano.
- 123.**Pare:** Ah, ell **ll** diba que n'hi había que hab**ll**ar castel**ll**ano?
- 124.**Mare:** A sí?
- 125.**Entrev.:** M'ha estranyat. Però bueno.
- 126.**Mare:** Pues sí.
- 127.**Entrev.:** La majoria diu que no, que és chapurreo i que:
- 128.**Fill:** Home, això sí que cada cop se perderà més.
- 129.**Pare:** Antes quan eba **chico yo**, s'hab**ll**aba més, però ara s'ha perdiu molto, buf!
Madre mía, cuantas palabras **yo ya** no me n'acordo.
- 130.**Entrev.:** Perquè els numerals, un, dos, tres, quatre, com és?
- 131.**Fill:** (pensant) Uno, dos, tres, cuatro...

²⁵ Està la televisió encesa, i comenta l'escena d'un documental sobre animals.

- 132.**Pare:** Sí, è lo mismo. Bueno, sí, igual i igual, no com es catalans, no com a castellano.
- 133.**Entrev.:** Uno, dos, tres. I después també, amb el diecisiete?
- 134.**Pare:** Eh? Sí. Diecisiete.
- 135.**Fill:** Al menos nusatros, no sé.
- 136.**Pare:** A Benabarre ya no. A Benabarre ya diuen disset. Com a Zaidín²⁶
- 137.**Entrev.:** I què més, el verb ser, com és?
- 138.**Fill:** Què?
- 139.**Entrev.:** *soy, és...* Com és?
- 140.**Fill:** Sóc, eres, nusatros som, soz, ells són.
- 141.**Fill:** yo sóc o yo soy?
- 142.**Pare:** Tiens la cabeza...
- 143.**Mare:** Yo sigo
- 144.**Entrev.:** ¿Yo sigo?
- 145.**Mare.:** *Yo sigo Jesús*, no?
- 146.**Pare:** ell és, nusatros som, vusatros sois, no, soz, ells són.
- 147.**Entrev.:** Yo eba, tu ebas, ell eba, eban eba, eban
- 148.**Pare:** eban, eban, ells eban.
- 149.**Entrev.:** siré, siràs, sirà, sirem, sireu, siraz.
- 150.**Pare:** Sí.
- 151.**Entrev.:** No, sirem, sirez!
- 152.**Fill:** Sí, sirez.
- 153.**Entrev.:** Sempre sirez, no, quan és plural?
- 154.**Fill:** Sí.
- 155.**Entrev.:** Molt bé. I els animals més típics d'aquí?
- 156.**Fill:** Pues aquí, animals, el cocho, la rabosa el jabalí, el teixó, las culebras, es escurzons, es mixons, torrodás, gorrións...
- 157.**Entrev.:** Què són torrodás?
- 158.**Fill:** Gorrión.
- 159.**Pare:** Torrodás, gorrión en castellano.
- 160.**Fill:** La chinchipera.
- 161.**Entrev.:** Què és, la chinchipera, un ocell?

²⁶ Zaidín (Saidí, Fraga) és el poble natal del pare de l'entrevistador. D'aquí la comparació.

162.**Fill:** Sí.

163.**Mare:** I el picot, no?

164.**Pare:** El picot és el que hace los agujeros...

165.**Entrev.:** El carpintero?

166.**Pare:** No sé.

167.**Mare:** Sí.

168.**Fill:** Està tamé, com se diu, la falcilla, que és, en català se diu. M'ho van dir però
ya no m'acordo.

169.**Pare:** Falcilla és esto que va pol lao de la iglesia, estos que van pol lao de las
iglesias: *psiii..*

170.**Fill:** Pareixidas a las golondrinas... En catalán m'ho van dir l'atro dia.

171.**Entrev.:** Falciot.

172.**Fill:** En catalán é falciot.

173.**Pare:** Natros li dim falci^{lla}.

174.**Entrev.:** I en castellà com és

175.**Fill:** En català, falciot.

176.**Entrev.:** En castellà no ho saps, no?

177.**Fill:** En castellano, no.

178.**Entrev.:** Espera. ¡Vencejo!

179.**Pare:** mmm.

180.**Entrev.:** Falcilla m'han dit abans, falcilla.

181.**Pare:** Sí, sí, vencejo. Te l'ha dito ya alguno hoy aquí?

182.**Entrev.:** Sí, falcilla. És que estaba buscant la frase. Hi ha picot, garabiu.

183.**Pare:** Garabiu.

184.**Entrev.:** És una alondra?

185.**Pare:** Garabiu no sé en castel^lano. Fa uns nidos molt majos.

186.**Fill:** És un mixó amarillo, no?

187.**Pare:** Amarillo molt majo, eh.

188.**Entrev.:** I mixò, és qualsevol ocell?

189.**Pare:** Mixó és qualsevol ocel^l.

190.**Fill:** Mixó, en general

191.**Entrev.:** I ocell es diu o:

192.**Fill:** (dubtant) Ocel^l?

193.**Pare:** Me sembla que no se diu.

- 194.**Entrev.:** És català.
- 195.**Pare:** Veus, A. (nom d'home) del P. (nom de la casa) el diria. A Purroi el diuen.
Sientes? Rull^leta, el virolé. El virolé és el abej^jarruco, lo que se come en la ¿?
L^langosto, langosto, és diu ll^langosto
- 196.**Mare:** El saltamontes.
- 197.**Entrev.:** Es una langosta, no? Una langosta así?
- 198.**Pare:** No, saltamontes.
- 199.**Entrev.:** Ah, un saltamontes normal es un...
- 200.**Pare:** Ll^langosto, aquí dim ll^langosto.
- 201.**Entrev.:** I la mariquita?
- 202.**Pare:** La mariquita és, aquí li diuen, cuqueta de Dios. Aquí li dim, com li diuen, cuqueta de Dios, no?
- 203.**Pare:** A mi padre l'has comentao algo? Ell^l potser sabrà cosas.
- 204.**Entrev.:** Està dormint, no, ara.
- 205.**Pare:** No, hasta las cinco no.
- 206.**Fill:** La gual^lla és codorniz^z...
- 207.**Mare:** Com en català, no?
- 208.**Entrev.:** En català és gualla, també?
- 209.**Pare:** Sí. Esparaver.
- 210.**Entrev.:** Esparver, igual que en català. Què és un esparver?
211. (la conversa s'allarga parlant d'ocells, colors,)
- 212.**Entrev.:** ¿Y los nombres de árboles?
- 213.**Pare:** Ll^lecina, caixigo, olivera
- 214.(...)
- 215.**Fill:** Ch^hinebro
- 216.(...)
- 217.**Pare:** A las patatas les diuen trumfas.
- 218.**Entrev.:** Totes?
- 219.**Pare:** Sí, todas, las negras i las bl^lancas. Són trumfas.
- 220.**Entrev.:** Y las negras son las caras, ¿no?
- 221.**Pare:** Las negras son las caras, sí.
- 222.**Fill:** I ll^lironero, també està
- 223.**Pare:** Ll^lironero que és lidonero. Lo veràs por ahí por las serras ixas tiene unas...
que se comen, la simiente que fa.

- 224.**Entrev.:** Y vosotros cazáis, digo, ¿vais a buscar trufas?
- 225.**Pare:** No. Antes con el yayo sí, pero nosotros no.
- 226.**Entrev.:** Con los cochos.
- 227.**Fill:** Sí.
- 228.**Pare:** Con los cochos, sí. Con esto no t'entenden la chent. Hablas quan vas a cazar i els dius: *mira es cochos, que van per allà!* I diuen: *¿Cochos, coches, que són los cochos?* Gossos, no? Els diuen gossos. Sí, *cochos* és original. I llató, ya el sabes, no, que és el cerdo?
- 229.**Entrev.:** Sí, llató, llatona, llatonez. I el lechón, com és?
- 230.**Pare:** Es lechón... Com li diuen aquí... Llatonez. Es llatonez.
- 231.**Entrev.:** Llatonez quan és més d'uno, no?
- 232.**Pare:** Sí, llatonet quan és uno.
- 233.**Entrev.:** I el plural, o sea: *los llatonet*. Com seria? *Es*, o?
- 234.**Pare:** *Los llatonez. Es llatonez.*
- 235.**Entrev.:** *Es* llatonez?
- 236.**Pare:** *Els²⁷ llatonez*
- 237.**Fill:** Com en català...
- 238.**Entrev.:** Sí, sí, *els llatonez*.
- 239.**Pare:** Sí, sí, yo m'acordo quan a casa te diban: *ya ha pariu la llatona. Diez llatonez.*
- 240.(...)
- 241.**Pare:** I después teniban las amugas. Sabes lo que son las amugas? Las amugas és lo que les ponían pa llevar carga. Las amugas. Esto el yayo te'l dirà, apúntatelo. El yayo te'l dirà com se diban todos los utensilios que se necesitaban pa... Una de las cosas que llevaban las mulas eba l'albarda. L'has sentiu nombrar, l'albarda?
- 242.(...)
- 243.**Pare:** I ixo va atao allí, va lligao. I allí podebas colgar moltas cosas para els animals, a un lao i a l'altro.
- 244.(...)
- 245.**Pare:** Trillo de pedreñas. L'has sentiu nombrar, ixo?
- 246.**Entrev.:** ¿Trillo de pedreñas qué es?

²⁷ Heus aquí un exemple d'ultracorrecció. En realitat, mai no diuen *els*, però creu que ho diu per analogia amb el català.

247.**Pare:** Trillo de pedreñas és un... És como si fuese una porta de madera, de fusta, com a esto, i llevan pedretas incrustradas. (Dóna uns quants copets a la fusta). Pedretas. Que cortan. La pedra que corta. I entonces, tu te posabas a encima de la: Encima del trillo de pedreñas i es animals tiraban, i con ixo passabas rozant per la palla a la era, i trituraba la palla i saltaba el trigo. Una manera de trillar antiguamente, molt antiga. Ixo lo he visto... I del roce, pues del rozamiento trituraba la palla. Ixo eba un trillo de pedreñas.

248.(...)

249.**Entrev.:** Y, J., ¿tú fuiste a las escuelas de aquí, o no estaban?

250.**Pare:** Sí. Yo vai anar a las escuelas d'aquí, a la plaza. On està el local, a la tasca. Sí, i después allà abaix, però poco.

251.**Entrev.:** Las de allá abajo, ¿de qué año son?

252.**Pare:** Uy, pues... No sé...

253.**Entrev.:** ¿Qué hiciste, la primaria aquí?

254.**Pare:** Del setenta.

255.**Entrev.:** Del setenta, las escuelas de ahí abajo.

256.**Pare:** Yo calculo que sí, no? Sesenta y cinco, setenta... De l'an sesenta i cinco, me pareix.

257.**Entrev.:** Tú ¿de qué año eras, que no te lo he preguntado antes?

258.**Pare:** De què an naixiu?

259.**Entrev.:** Naixiu, naixiu.

260.**Pare:** De l'an cincuenta y cuatro.

261.**Entrev.:** Del cincuenta y cuatro? Como mi padre.

262.**Pare:** Más o menos somos de la misma quinta.

263.(...)

264.**Pare:** Sempre hem tornaó cap a Chuseu. (..) A ningún puesto s'està millor que aquí. Si home sí, ya te'l pots ben creure. Hasta X. te'l dirà.

265.(...)

266.**Pare:** Estarez molts días ara aquí?

267.**Entrev.:** Ara marxarem.

268.**Pare:** Avui marchaz ya?

269.**Entrev.:** És que no té vacances encara.

270.**Fill:** Però tornare pa quedaros?

271.**Entrev.:** Des de la segona quincena de juliol. Ai, d'agost.

- 272.**Pare:** A la segona quincena d'agosto tornare^z pa estar aquí? Cuántos días?
- 273.**Entrev.:** Quince.
- 274.**Pare:** Quince días estare^z per aquí?
- 275.**Entrev.:** Al menos mis padres. Yo no sé.
- 276.**Fill:** Estarás con el treba^{ll} i...
- (...)
- 277.**Pare:** Aquí podràs fer si: Este idioma de **Chusèu** è idèntico al del, al de Roda. Roda d'Isàbena. Hab^{ll}an igual que aquí.
- 278.**Fill:** A Peralta, tamé.
- 279.**Pare:** Yo tinc un cliente a Barcelona, que quan anam all^í a visitar-lo, pues siempre hab^{ll}o com aquí.
- 280.**Entrev.:** Eso es bastante interesante.
- 281.**Pare:** Sí, home, si tu vas a la catedral de Roda tiene molta història. Hi has estao?
- 282.**Fill:** I a Peralta tamé diuen.
- 283.**Pare:** La Puebla de Roda, tu vés a la Puebla de Roda, i saludes per all^í a algun iaio i li dius: *mire, sigo de **Chusèu***. Tu dis... Tu te tiens que identificar: *sigo de **Chusèu***. *Vostè: Estigo fent un treba^{ll}, me tien que ay^udar. Què palabras tienen per aquí.* Verás que son las mismas que aquí. Roda de Isàbena, Peralta de la Sal, i Calasan^z hab^{ll}an igual que aquí.
- 284.**Entrev.:** Pero Aler no, en Torres tampoco.
- 285.**Pare:** En Aler é més catalán, igual que a Benabarre, però en Roda, igual que aquí.
- 286.**Entrev.:** Pero Roda no está tan cerca de aquí.
- 287.**Pare:** No, està més ll^uengo
- 288.**Entrev.:** I más arriba, no?
- 289.**Mare:** Qué curioso eh.
- 290.**Pare:** I: **Yo** he sentiu dir que el catalán sal^{ll} de Roda d'Isàbena. **Yo** l'he sentiu dir. No sé d'a on, però l'he sentiu dir. Sí, sí, sí.
- 291.**Entrev.:** Lo que sí que es verdad es que la lengua de Juseu tiene cosas que el catalán las tenía el siglo XII.
- 292.(...)
- 293.**Pare:** **Yo** vai sentir dir una vez^z que si te posas a investigar... Si tu vas a investigar a Roda, **ya** veràs com all^í sacaràs molta informació.
- 294.**Entrev.:** *eba, ebas, eba...* Es como en latín

295.**Pare:** Home, un catalán mai del món no te'l podrà sentir ixo. De dir... S' enfadaria com a... I te dirán que sa **ll** **de** **ls** ¿? Se'l van inventar, es de convergencia i unión...

296.**Entrev.:** El què? El catalàn. Sí, es creat. El de ¿? es creado. En Lérida siempre han dicho manzana, i no poma, i roi en vez de vermell.

297.**Pare:** No home, pue:s. Esto **yo** pienso que:, nusotros si hab**ll**am rápido no mos entienden els catalans, eh! Ni els caste**ll**anos, eh. N'hi hai veces que:

298.**Mare:** Los catalanes aún, pero esta semana pasada o la anterior estuvieron aquí unos amigos aquí, que e**ll**os son caste**ll**anos, de Ciudad Real, o de Cuenca era él. Y no entendían casi nada, eh. El catalán aún puede entender algo, pero el que es caste**ll**ano...

299.(...)

300.**Entrev.:** Bueno. Creo que **ya** hem discurriu prou.

301.(...)

302.**Pare:** T'agrada el **j**abalí, (I)ñaki? T'agrada el **j**abalí?

303.**Entrev.:** Sí, no l'he probat mai. Sí, un cop

304.**Pare:** Sí? Bueno, pues **ya** te'n donarem una bande**j**eta per que te l'en **ll**eves.

305.**Pare:** Ara se pot sentir, ixo, lo que hem gravao?

[30:55]

8.2.2. Entrevista 2: D1 (65 anys) i H3 (73 anys)

Transcripció 2: H3 (73 anys) i D1 (65 anys)

(informant [*inform.*], dona informant [*dona inform.*] i entrevistador [*entrev.*])

/ɲ/ → [ɲ], [l], [y]

/t/ → [t], [x], [ʒ], [y]

/θ/ → [θ], [ts]

1. **Inform.**²⁸: Una palabra vai vere allà en dia diu: *aquí també la dim*.
2. **Entrev.:** ¿Esto de italiano?
3. **Inform.:** No, una palabra que... É d'aquí, castellana, me pareix... “Xino-xano”, que dim aquí.
4. **Dona inform.:** Ixo ho diuen a Graus.
5. **Entrev.:** Eso en Cataluña se dice.
6. **Dona inform.:** No, tamé a Aragón fan un programa de: d'ixo: *xino-xano*. I aquí el dim: *oi, que vas a peu! Sí, anirem fent xino-xano*.
7. **Inform.:** Sí, *xino-xano*, anar fent.
8. **Entrev.:** nar fent, sí, nar fent. Eso se dice mucho en los pueblos de Lérida. ¿Cómo estás? (A)nar fent.
9. **Dona inform.:** Anar fent.
10. **Inform.:** Pero que ixo viene per la televisión. I diu que, por lo menos esta palabra que habllam aquí, digo pues resulta que é nostra...
11. **Dona inform.:** Apaga la televisión.
12. (...)
13. **Dona inform.:** Pues, au, venga, pregunta i respondrem toz²⁹! [rialla i tos]
14. **Entrev.:** E: José
15. [problemes amb la tecnologia]
16. **Dona inform.:** Pero ¿qué has tonteo?
17. **Inform.:** La he *apagao* i la he *tornao a encendé*.
18. **Entrev.:** (dirigint-se a la dona) Su nombre es Antonio, ¿no?
19. **Inform.:** No, josè³⁰! Yo me digo josè.
20. **Entrev.:** Ah, ya lo decía bien. ¿Y de qué año eres?

²⁸ Les intervencions d'*inform.* sumen un total de 90, contra les 60 de la seva dona.²⁹ ‘tots dos’.³⁰ Remarquem aquí la pronúncia oberta de la *e* final.

21. **Inform.:** Pues del trenta y seis. Ya som **viejos**! Ya tenim setenta i dos ans
22. **Entrev.:** ¿Del trenta y seis? Vale.
23. **Inform.:** Ya passam molt enta devant, **chiquet**, que fa dies que vam naixè³¹r, solo ixo. Ixo el tiene la culpa!
24. **Entrev.:** ¿Y se acuerda de algo de la guerra, o no, del trenta y seis?
25. **Inform.:** No, perquè precisamente a la vez de..
26. **Dona inform.:** No, a la **vez** va **estallar**.
27. **Inform.:** Quan va **estallar**, va **estallar** a la **vez**, del trenta y seis. O sea que a la **vez** estàbam con el *conflicto*.
28. **Entrev.:** Poca comida.
29. **Inform.:** Oh, y qué te vas a acordar si ebas recién naixiu, que... Sí, pero bueno.
30. **Entrev.:** Y P., de qué año.
31. **Dona inform.:** P., yo del cuarenta y cuatro.
32. **Entrev.:** Ah, mucho más joven. Casi diez años, ¿no? Ocho años más joven.
33. **Dona inform.:** No, siete y pico.
34. **Inform.:** Toz som **viejos**, ya **chiquet**.
35. **Entrev.:** Y en aquél tiempo había escuela aquí en Juseu, ¿o no?
36. **Inform.:** Sí, siempre n'hem tenu aquí, d'escuela. Estaba **allà** enta la tasca...
37. **Entrev.:** ¿**Allà** en las escuelas?
38. **Inform.:** No, en la tasca. Estas las van fer después. I resulta que las van fè, i al poco tiempo las van tindre que cerrar perquè...
39. **Entrev.:** No había...
40. **Inform.:** No n'hi eba críos
41. **Dona inform.:** críos.
42. **Inform.:** Y ya no podeba existir la **enseñanza** perquè ya no podeban vindre las maestras aquí a ensenya-mos.
43. **Dona inform.:** Pero aquí de toa la vida si no fa ara uns anys, que n'hi ha habiu sempre. I maestros, aquí que teniban casa d'**allà** arriba, la casa de P., eba del maestro.
44. **Inform.:** Porque a la **vez** resulta que, pues bueno. O, a la **vez** que com estava el **llugà** en **plenitud**, pues resulta que pues feian *toas* las casas i que...
45. **Entrev.:** ¿Había más vida entonces aquí, en el llugà, en la parte baja?

---

³¹ La paraula l'accentuen aquí.

46. **Inform.:** Sí, n'hi eba més críos que ara, què vas a buscar.
47. **Dona inform.:** Vida, poca. Hambre, bastante.
48. **Inform.:** Bueno pero que al a vez també s'hi eban menos que no ara, ¿sabes? Entonces ha evolucionao la cosa i quan va evolucionar, pues la chen se'n van anar i entonces la chen chove, pues ya no n'hi eba ninguno, i al no hi haver ninguno, de chen chove, pues resulta que... Pues ya no n'hi eba ni viejos. Viejos encara alguno, pero chen chove, ninguno.
49. **Entrev.:** ¿Qué se iban, a Zaragoza, Madrid...?
50. **Dona inform.:** A Zaragoza... A Barcelona.
51. **Inform.:** A Barcelona. La mayor parte a Barcelona, pero se'n van anar a... Mira, mi hermano mismo, se'n van anar enta Zaragoza.
52. **Dona inform.:** Pero pocos, pocos.
53. **Entrev.:** Más a Barcelona.
54. **Dona inform.:** Més a Barcelona.
55. **Inform.:** Y otros a Bilbao, pero la mayor parte, a Barcelona cap a Cataluña.
56. **Dona inform.:** Dos enta aquí enta allà... Veus, la cría nostra, se'n va anar enta Zaragoza, però no hi està ninguno. Del tiempo d'ella, toz están a Barcelona, i: bueno, el uno treballa a Graus, este A., i Chan Antoni, que tamé se va casar aquí baix a...
57. **Inform.:** A Binèfa(r)
58. **Dona inform.:** I tamé treballa allí. Pero es demés, pues a fora.
59. **Inform.:** Cataluña.
60. **Dona inform.:** Pero es que el porcentaje...
61. **Inform.:** Bueno, va evolucionar la vida i resulta que aquí no se podeba vivir; no n'hi eba medios de vida, porque, bueno, si nessim montant granjas i tal, bueno, pero bueno, la chen va...
62. **Entrev.:** Granjas, casi no hay, ¿no?
63. **Dona inform.:** No, ¡ni una!
64. **Entrev.:** O sea, C. tenía cuatro cerdos, pero contaos. Lo justo para la supervivencia.
65. **Inform.:** No, pero ixo no è..
66. **Dona inform.:** Contaos, contaos.
67. **Inform.:** Granjas, ixo è pa... Medio de ayuda

68. **Dona inform.:** Si no és per la **chen chove**, no **poz** fer nada. Qui has de treballar, els **viejos**?
69. **Entrev.:** ¿No se arriesgaban, no?
70. **Inform.:** No se arriesgaban i a la **vez** va ser una època que n'hi eba molto... Faltaba mano d'obra y va ser una època bona para la **chent** anar-se-ne'n i trobar empleos, que avui no estaria igual, avui estaria *pior*.
71. **Entrev.:** No, se habrían quedado aquí.
72. **Dona inform.:** Pues muchos no, otros porque pa no poder vivir, una cosa o otra te tocaria de fer, no?
73. **Inform.:** I después perquè sabes qué pasa, que l'agricultura, pues è molt pobre. No hi hai medios de locomoción pa poder vivir perquè la fruta... Aquí i a todos laos està...
74. **Entrev.:** M: En Lérida...
75. **Dona inform.:** **Ojo**, que a Lèrida,
76. **Entrev.:** A Lèrida...
77. **Dona inform.:** A Lèrida... **Ojo**, sí señor.
78. **Entrev.:** Ojo el dinero que hay, ¿eh?
79. **Inform.:** Pero mira què està passant tamé! Mira, ara resulta que **mucha** producción, y què! Se la sacan per cuatro perras!
80. **Entrev.:** Nadie la compra.
81. **Dona inform.:** Pero bueno,
82. **Inform.:** I aunque la compren, però que no es donen res! Resulta que **allà** tiens molt gènere, **salliu** de las manos del desgraciao de l'agricultor i **aquello** ya se multiplica. I ixo, oi, ixa è la putada! Que no, que no... I claro, tot està igual, i aquí passa lo mismo. Pues bueno, n'hi eba **armellas**, n'hi habeba... però tot en poca **plentitud**. En poca cantidad.
83. **Dona inform.:** Pues **claro**, ixe è el problema, que s n'hi hai cantidad, apuro de cantidad queda algo, pero si no n'hi hai cantidad, nada.
84. **Inform.:** **Claro**, i antes, com estava la vida d'altra forma, pues se podeba sobreviir, pero a medida que ha anao evolucionant la vida, pues menos, menos.
85. **Entrev.:** ¿Cuántos habitantes tenía antes Juseu?
86. **Inform.:** Ui, pues no sé cuántos, pero...
87. **Entrev.:** El máximo de habitantes que ha tenido, más o menos.
88. **Dona inform.:** Ni idea.

89. **Inform.:** No el sabem, pero...
90. **Dona inform.:** Pero n'hi eba molta **chen**, sí.
91. **Inform.:** Al mi**llor**...
92. **Entrev.:** Més de cien...
93. **Dona inform.:** Més, més.
94. **Entrev.:** Ciento veinte o así.
95. **Dona inform.:** I ara està més...
96. **Inform.:** I ara estam veinte o trenta, i tos vie**j**os. O sea que si no C. y A., ¿me entiendes?
97. **Dona inform.:** Sí, pero A. casi ni es pot contar, perquè vive a Graus. O sea, treballa aquí, pero se'n va enta Graus.
98. **Inform.:** Sí, pero treballa aquí! El**l** vive d'aquí, perquè també tiene que treballar...
99. **Dona inform.:** Vive d'aquí i treballar, pero que no se queda aquí... Igual que deu d'estar empatronao a Graus, ni aquí deu d'estar empatronao.
100. **Inform.:** No...
101. **Dona inform.:** Yo tampoco el sé.
102. **Inform.:** Lo que pasa es que... Pues a la... Avui en dia, pa poder vivir de l'agricultura, se necesita una evolución importante de hectáreas, de de...
103. **Entrev.:** De monte.
104. **Inform.:** De molto volumen de terras, pa poder sobreviure. I antes, pues ixo no eba; amb poca cosa se viviba. Tamé se pasaba més **j**usto que ara, perquè ara se vive molto mi**llor**.
105. **Entrev.:** Se necesitan muchas cosas, ahora.
106. **Inform.:** **Claro**.
107. **Entrev.:** Los electrodomésticos, los viajes...
108. **Inform.:** De to**z**, de to**z**. Que la vida ha evolucionao i se necesita.
109. **Dona inform.:** Bah, via**j**es tampoco no se'n fan guaires aquí, no. Nusatros que hem salli**u** ara d'aquí, des que vivim aquí. Des de demás tampoco no salli**u** ningú.
110. **Inform.:** Pues pocos. Perquè la mayoría també... Nusatros ya som vie**j**os, pero casi to**z** están de... Encima de nusatros. Encà més vie**j**os, ¿sabes?
111. **Dona inform.:** I que...
112. **Inform.:** De **ochenta** ans!

113. **Dona inform.:** I que la jubilación aquí è molt... chiquirrina.
114. **Entrev.:** Ah, ¿no hay pensiones?
115. **Dona inform.:** Sí que n'hi hai, però que è, è molt pequeña, molt chica, que dim aquí.
116. **Entrev.:** Claro, porque eso es que se funciona de lo que uno ha...
117. **Dona inform.:** Ha cotizao.
118. **Inform.:** Es que l'agricultura se cotiza molt...
119. **Entrev.:** Es negro, ¿no?
120. **Dona inform.:** Exactamente.
121. **Inform.:** Pero que has cotizao pa una esto molt baixa. I ara quan te jubilas pues tamé tiens una pensión molt baixa, que escassament pa poder sobrevivir.
122. **Entrev.:** Que lo que no has guardado por tu cuenta....
123. **Dona inform.:** Pues claro que no podrías vivir con ixo casi!
124. **Inform.:** Lo que pasa és que mira, si tiens algo ahorrao i después si te... Si vas treballant algo, sacas tamé algo pa... Que ya no tiens que dependé de compra-lo!
125. **Entrev.:** Pero aquí la comida y eso te la puedes hacer...
126. **Inform.:** O sigui, muchas cosas sí, pero que, que...
127. **Entrev.:** Pescado, nada.
128. **Dona inform.:** Ni pescao, ni tipos de carne que, pues sí que te cries algún conejet, pero no quiere dir nada, això.
129. **Inform.:** Pero que avui en día, la forma de vida, que se necesita muchas más cosas. Yo només sé que una cosa: que contino estàs a Graus, i cada día tiens que comprar mil cosas, ¿sabes? Perquè te fan falta!
130. Antes potser no n'hi hessin fet falta perquè no se gastaba tanto....
131. **Dona inform.:** Saps que passa? Que llet, que iogurts, que no te falte el queso, que no te falte es plàtanos perquè l'agradan [al marit], que no mos falte la fruta. I sense ixo també passàvam antes que...
132. **Inform.:** I antes, com que no n'hi eba diners, pues a la millor se passava sense ixo.
133. **Dona inform.:** No, ara es que estam aquí no te pots queixar, eh! Tal com nusatros mismos ¿? pues bueno. No pa dir... Fer diners, perquè nusatros ya s'ha acabao, perquè ya ez gran, pero hasta ara has viviu ben desahogao.

134. **Inform.:** Ara que estas j^jobilao, qué quies. Tiens de vivir i sobrevivir con lo que te donan, la pensión que tiens. Que te poz^z sacar, que te poz^z fer algo, pues bueno.
135. **Dona inform.:** Pues hasta ara, aquí mismo, casi, si me fas dir, no com a antes, no
136. **Inform.:** Ui, ui, ui, com a antes...
137. **Dona inform.:** No. Pero siempre tocas alguna perra. Ara tenim cuatro armell^{ll}as, que no valen res, por supuesto, però tiens l'aceite...
138. **Entrev.:** ¿Y no venden las almendras?
139. **Inform.:** Sí, pero mira, ara mismo n'hem vendiu cuatro o cinco mil quilos. Què, tres o cuatro mil euros? Què è ixo, per ixa cantidad de quilos!
140. **Entrev.:** I pa el trabajo que hay detrás.
141. **Dona inform.:** Exacto, exacto.
142. **Inform.:** Que tiens que sulfatar la terra perquè tiens de regar...
143. **Dona inform.:** Però tamé s'ha de dir que cada an mos donan subvencions tamé. Que aunque no vendas las armell^{ll}as caras, las subvencions són seguras, que si no per ixo, pues...
144. **Entrev.:** ¿Y la subvención para no dejar de hacer almendras?
145. **Dona inform.:** Pues clar^o.
146. **Inform.:** Pa que sigas cultivant-lo. El cereal mismo, ara mismo el cereal, si no fuese per la subvención no se podría, perquè dime tú. Han puyao los abonos a 70 o 80, 90 pesetas. Antes estaban sobre treinta y cinco i cuarenta per hastí. Resulta que las han puyao, i el grano...
147. **Entrev.:** Per què?
148. **Inform.:** O, l'han puyao perquè mira, va estar un an que el grano, va puyar el cereal que había estao per lo menos *vente* ans sobre *vente* pesetas. I de *vente* pesetas o ventidós, l'han puyao, el van puyar a cuarenta! Però resulta que només va durar un an i...
149. **Dona inform.:** Encara no.
150. **Inform.:** I a partir d'ixe an, es prècios de lo demés, arriba, arriba, arriba, però el cereal, al mismo prè³²cio que antes. I ixo, pues pa l'agricultura è un: una p... Un estacazo!

³² La /e/ de *prècio* és clarament oberta [ɛ]. Per això ho marquem amb un accent obert.

151. **Dona inform.:** Pero bueno, hace como... Aunque siga barato. Pero como te donan subvención...
152. **Inform.:** Pues per ixo!
153. **Dona inform.:** El que tiene molta terra, pues cobra mucho de subvención. I al cobrar mucho de subvención, pues ya te compagina una cosa con la otra
154. **Inform.:** Ya te compagina... Que si no è per la subvención, no podría ser, eh!
155. **Entrev.:** ¿Y de dónde viene la subvención?
156. **Inform.:** De, pues...
157. **Entrev.:** ¿De Aragón o de arriba?
158. **Dona inform.:** No, de la Unión Europea; de Bruselas.
159. **Inform.:** Bueno, pero aquí te'l fa la d'esto d'Aragón.
160. **Dona inform.:** Si estàs aquí, Aragón te'l tiene que fer, però que muitas cosas no las cobran a muchos laos. A uno que és un poc rico, la subvención no la'n donan.
161. **Entrev.:** Así que a uno que es rico...
162. **Dona inform.:** Si és un rico el país, pues no.
163. **Inform.:** Pero el día que aquí el saquen, por ejemplo se lleva a trámites perquè entran a la Comunidad Europea otros países más pobres que aquí; el día que de que ixos países...
164. **Dona inform.:** Ixo tu no el sabes!
165. **Entrev.:** Ya está, ya está, ya somos más ricos que muchos.
166. **Inform.:** Entonces sacarán la subvención aquí i...
167. **Dona inform.:** Bueno, pero ixo no se sabe. Bueno, pero nusatros, *ni crito ni azá*³³ [riu]
168. **Inform.:** O, nusatros è, la chen activa. Ixe habllà(r) è la chen activa, perquè nusatros tamé...
169. **Dona inform.:** No, perquè ells tamé tienen ayudas de muchas cosas, perquè tienen es tractós que es ayudan pa compra-los, pa muchas cosas.
170. **Entrev.:** ¿Dónde, aquí o...?
171. **Dona inform.:** No, no, aquí a... Per aquí, per aquí. Per aquí, chen que tienen. Perquè nusatros coneixem una família d'allí d'alto d'Aguas Caldas, que

³³ Heus ací una frase feta que ens resulta incomprensible.

- te'l diban. Teniban no sé si cinco u seis tractors, però le daban molta subvención perquè eban **chen chove**. Eban **chove**, i ai que agricultor **joven** qué rico!
172. **Entrev.:** O sea que para empezar un negocio...
173. **Inform.:** Como *jóvenes agricultores*.
174. **Dona inform.:** Sí, como **jóvenes** agricultores. I tienen muchas ayudas.
175. **Inform.:** És que è el fan, pa que tengan más medios de vida.
176. **Dona inform.:** Si és que mos pareix més lo que se paga, que lo que se percibe.
177. **Inform.:** Si el vas a mirar dius, pues bueno, ni una coas ni la otra, pues ya coincide. Lo que pasa és que...
178. **Dona inform.:** Yo es lo que le digo: cada an, cobram més de mil euros de las armell^{ll}as. Pues esculta, de...
179. **Entrev.:** De subvención.
180. **Dona inform.:** De subvención. Pues bueno, si en tiens, si no se **chelan**, pues otro tanto més tamé te la sacas de las armell^{ll}as que has coll^{ll}iu, pues bueno... Bueno, ya te compagina.
181. **Inform.:** Pero bueno, que aunque fuese un precio **razonable**, com a antes, que se pagaba un poc més la cosa, pero **claro**, a la **vez** tampoc te daban subvencions! N'hi hai que conta-lo tamé.
182. **Dona inform.:** És que n'hi hai que conta-lo tamé. Que mos pareix que è una cosa, pero bueno!
183. **Inform.:** Que tamé se queixa uno a veces...
184. **Dona inform.:** De *massa farto*, que digo yo.
185. **Entrev.:** De vicio, que dicen.
186. **Dona inform.:** [rialla] De massa fartos que estam. Pero bueno, mira, nusatros ya, està feito.
187. **Inform.:** Esto és cosa de la **chuventud**, la **chen** que viene. Pero la **chen** que viene, la mayoría si poden se n'escapan de l'agricultura.
188. **Dona inform.:** No, han d'estar més ben preparaos.
189. **Inform.:** Perquè saben que no... Que no.
190. **Dona inform.:** Pa vivir aquí, por **ejemplo** aquí, en un **llugà** peor, si no tienen **bichos**, o no tienen molta cantidad de terra,
191. **Entrev.:** **Bichos** què vol dir?
192. **Dona inform.:** A...

193. **Inform.:** Animals
194. **Dona inform.:** Güell^{ll}as, ¿?, tocinos...
195. **Inform.:** Cabras.
196. **Dona inform.:** No, crabas aquí no.
197. **Inform.:** Crabas, güell^{ll}as, però no home, però aquí mismo n'hi hai a Torres mismo, algunos ne'n tienen.
198. **Dona inform.:** Vacas, bestiar, tamé n'hi ha muchas vacas.
199. **Entrev.:** Y se podrían hacer muchas granjas, ¿no?
200. **Dona inform.:** Aquí sí que se'n podría fer, perquè è un llugà de molta aigua, si n'hi hagués chen ch^hove i ben apañao las cosas. Pero, com anaz^z lo que dius... Que no...
201. **Inform.:** Pues al no n'hi haber chen ch^hove, pues res.
202. **Entrev.:** Hay muchas tierras sin trabajar, ¿no?
203. **Dona inform.:** Lo menos, lo que no se pot fer con tractor i tot ixo, nada.
204. **Inform.:** To l'asunto d'almondros i olivos, tot se quedarà abandonao. A la vuelta la esquina està eso, perquè la chen que estam ara, seguim sanos, però a partir de que nusatros mo n'anem, perquè el tiens molt cerca, pues ya tot se quedarà abandonao.
205. **Entrev.:** Pero es una lástima, porque, ¿con lo que cuesta criar los olivos y los almendros!
206. **Inform.:** Pero mira...
207. **Entrev.:** Hay gente que empieza en Lérída con unos olivos así de pequeñitos, y están veinte años sin...
208. **Inform.:** De tu pare, de tus pares mismos, tiens aquí mismo una finca ben cerca d'aquí del llugà de oliveras que allí està plantao... Pues així se quedarà tot!
209. **Dona inform.:** I m'acordo yo, que crieta yo, allà al Serradiello, que n'hi eba un manantial d'aigua, que papà el treballaba. Hoy...
210. **Entrev.:** ¿El Serradiello de quién era?
211. **Dona inform.:** Vuestro.
212. **Inform.:** Vuestro, vuestro,
213. **Entrev.:** Me suena, que mi padre...
214. **Inform.:** I a la ribera tiens una faixa que nosotros mismos te la vam treballar i ara hi passo per cargar encima que encara la treballa, pero de nueve

- faixetas que estava treballant, pues ya només m'en quedan tres o cuatro que treballa. I d'aquí a pocos ans, ne quedarán toz.
215. **Dona inform.:** Pocos ans, i a la millor l'an que vien. perquè... I n'hi hai prou aigua!
216. **Entrev.:** Y se pierden todos los bancales.
217. **Inform.:** Todo! Todos están yermos. Todas las riberas están yermas. Y todo el riu, allí ya no n'hi hai cap. Cap allà hasta cerca Torres, tot està yermo ya; tot abandonao.
218. **Dona inform.:** Los àrbols que puyen a...
219. **Inform.:** Un montón! Un jarcial pa jabalins... Igual que un bosc, aquello.
[rialla]
220. **Entrev.:** ¿Y el Serradiello dónde está?
221. **Inform.:** Aquí en el camino de la Ribera.
222. **Dona inform.:** Molt cerqueta!
223. **Entrev.:** ¿Y allí hay agua?
224. **Inform.:** Oi, sí,
225. **Dona inform.:** N'hi eba un manantial bien maño.
226. **Inform.:** Yo creo que no s'ha seco.
227. **Entrev.:** Porque, si n'hi eba, es que ya no hay!
228. **Inform.:** No, que ara no el sabem!
229. **Dona inform.:** No veus que està tot lleno de barzas i... Oi!
230. **Inform.:** No veus que està aquello que, n'hi ha una maleza que no pot passar ni siquiera el jabalí.
231. **Dona inform.:** Yo m'acordo! I que tenibaz muchos àrbols frutals
232. **Inform.:** Claro.
233. **Dona inform.:** N'hi eba unas cirezas, de categoría!
234. **Inform.:** Sabes lo que seguirà treballant-se? Por ejemplo la serra que tenibaz que la ibaz vender a Feliciano, que è un campo gran, pues ixo è ideal, que la cosa va mal tamé, pero que en tractor, en pocas horas se fa molta faena, pues ixo subsistirà tamé. Ixo se seguirá...
235. **Entrev.:** ¿Dónde está eso?
236. **Inform.:** Allà el campo anant cap a Calasanz. Allà a la pista esta que li diuen, allà al prado. Que tenibaz allà una finca molt maña. Con la caseta!
237. **Entrev.:** Eso no sabe ni que lo tiene.

238. **Dona inform.:** Claro que no.
239. **Inform.:** Que allí està la caseta, la caseta que eba vostra tamé! La caseta encara no s'ha caiu!
240. **Entrev.:** No es una... Y la caseta que hay ahí bajando a la derecha, ¿no será esa la que me está diciendo?
241. **Dona inform.:** No, no, no, no! Està allíà arriba que no se ve!
242. **Inform.:** Ixo està allíà al Prado, a una hora de camino des d'aquí.
- [16:13]
(...)
[19:18]
243. **Inform.:** I después n'hi hai algunas que están fanas. Que todas no están granadas. N'hi hai alguna que... Que no hay nada dentro, sabes?
244. **Dona inform.:** Que: están simias.
245. **Inform.:** Estan fanas!
246. **Entrev.:** ¿Están *fanas*? [no lo entiende]
247. **Inform.:** Sí, que no n'hi hai res! Que no n'hi ha res! Que no n'hi ha res a dentro!
248. **Dona inform.:** [riu]
249. **Inform.:** El fan així...
250. **Dona inform.:** I te quedan molt... Simio.
251. **Inform.:** Simio u: res.
252. **Dona inform.:** No val res, ixo. Yo veigo que quan el trencas, pues siempre sall. Per ixo que digo..
253. **Inform.:** Així està la cosa, chiquet.
254. **Inform.:** Ixas se pllantaban antes perquè tienen la choca més forta. O sea que se pllantaban i después se injertaban.
255. **Entrev.:** ¿La choca es la soca?
256. **Dona inform.:** No, la otra, lo de abajo, las venas.
257. **Inform.:** No, las venas. I ixo eba més resistente. Entonces se pllantaban ixas i después se injertaban. Y a la vez ya se injertaban con una variedad que... Pues que ya no eba amarga.
258. **Dona inform.:** Marcona, redona i de desmai.
259. **Inform.:** Però ixo ya s'acabao, perquè ara la chen ya...

260. **Dona inform.:** Las marconas són així redondetas, que és la millor armella que hi ha. Com a ixa no n'hi hai ninguna. La llargueta é molt bona, pero...
261. **Entrev.:** Y la clásica, ¿cómo es, cómo se llama?
262. **Dona inform.:** La del país. La clásica. Y la del desmayo, també és la llargueta, que li diuen. Ixa també cunde més.
263. **Inform.:** Ixa, ixa variedad e:
264. **Entrev.:** Vienen de fuera o:
265. **Inform.:** No, no, injertos que: vienen de aquí. I ixa variedad, pues rinde més. I después n'hi hai unas mollas, que no pesa nada la casca, i en cambio el moll més all, ixas fan un rendimiento del treinta y pico. Són des comuns, però fan un rendimiento, molto més. Ixa variedad se planta més tarde. Pero com a toz s'ha quedao abandonao, mira este mismo Blaset, que se va morir.
266. **Entrev.:** ¿De qué casa era?
267. **Inform.:** De casa B.
268. **Dona inform.:** La I., no sé si t'acordas.
269. **Inform.:** Resulta que teniban aquí un armelleral i encima en un sitio muy bueno porque no se chelaban mai, ixe eba una zona que no se chelaban, pues veus, ha venío els hijos i com a els hijos están a Barcelona, pues ya, yermo, tot abandonao. I mia, ya sabes pa qui són, pals jabalins. Si'n fan alguna, se caen, y luego ya no en faran cap, perquè s'han quedao abandonadas i només quedan...
270. **Dona inform.:** Només quedan per alto, verdes las cuatro rametas d'alto.
271. **Inform.:** Perquè aquí, estaba este país está mandao a desaparecer. Luego, sí. Quedaran cuatro que vindran a passar una temporada i poco més.
272. **Entrev.** Como los holandeses.
273. **Inform.** Sí.
274. **Entrev.:** Bueno, ellos están todo el año, ahora.
275. **Dona inform.:** Mai se sabe lo que pot ocurrir. Perquè mai se sabe.
276. **Entrev.:** También hay gente que con el Internet o esto, trabajan luego fuera de casa.
277. **Inform.:** O, d'ixa forma se troba él es alquilinos, i le va de cojón,
278. **Entrev.:** Perquè la vida es super barata, con el dinero que tendrá él.
279. **Inform.:** No sé com se'l fa, lo que passa és que aquí el tiene...
280. **Dona inform.:** Tot el tiene pleno, tol verano.

281. **Inform.:** I fiате, el negocio que aquí no hem sabiu fèr, e^{ll} l'ha feit. Sabes?
282. **Dona inform.:** Ya empiezan pa abril y to...
283. (...)
284. **Inform.:** O, se veu que no cobra poco.
285. **Dona inform.:** Si el quies sabre ya el sabràs prou per Internet.
286. **Inform.:** Sí, sí, les cobra bastante, pero com a que... E^{ll} se'l sabe. Lo que sí se sabe que e^{ll}... E^{ll} sí que hi ha gastao. Però veus, a la vez va tenir la suerte que las escuelas se las va trobar dadas, sin costa-le una perra.
287. **Dona inform.:** Bueno, ixas són situacions que no...
288. **Inform.:** Com a resulta que se va comprar lo de Bardaixí...
289. **Entrev.:** Eso ni él mismo sabía.
290. **Inform.:** No, no no. Però e^{ll} va comprar...
291. **Dona inform.:** Va comprar la finca.
292. **Inform.:** Va comprar la finca, i com a que...
293. **Dona inform.:** Com a antes no feban escrituras, ixo pues al queda-se així...
294. **Inform.:** És que, las escuelas las vam fer nusatros! I eban del llugà, las escuelas! Pero al queda-se abandonadas de ninguno.
295. **Entrev.:** Y claro, al no haber escrituras.
296. **Dona inform.:** No, no, que no n'hi eban escrituras, i al no haver escrituras, pues eba pa la capella que dim.
297. **Inform.:** I ninguno se'l va querer...
298. **Entrev.:** ¿Qué es La capella?
299. **Dona inform.:** El nom de la finca.
300. **Inform.:** La finca ixa el diuen la capella.
301. **Entrev.:** ¿Porque había antes una capella?
302. **Dona inform.:** No sé.
303. **Inform.:** Pues que la capella ixa eba de Bardaixí. I Bardaixí li va vendre la finca a e^{ll}, i claro e^{ll} li va anar cojonudo, perquè resulta que se va trobar ixas dos casas.
(...)
304. **Inform.:** El caso és que es holandeses aquí s'han feit con cuatro u cinco casas, se las han restaurau, ha gastau muchos diners. Però ara sacar diners... El

saca perquè ell sap d'Internet i tiene el idioma d'allà d'Holanda, perquè si fuese, si dependese d'aquí d'Espanya, no tocaría ni un duro. Perquè aquí, es espanyols només hi van estar una vez d'allà de Zaragoza. Los demás toz són d'allà o sea alemans, ingleses, de... O sea, d'Europa, pero d'Espanya nada.

305. **Entrev.:** Bueno, mejor pa él, que tienen más dinero.
306. **Inform.:** O claro, pero que resulta que...
307. **Dona inform.:** Ell, com a que se'l fa per Internet i posa el preu... Pues si estás conforme bien, y si no... Aire!
308. **Inform.:** Pero bueno, que si fuese ara pa alquilar nusatros, que no saps el idioma ixe, pues què farías! No en trobaries cap, d'ixas personas! Perquè com les haz de trobar, si tu no sabes defendete con el idioma ixe. Pero ell sí. Ell, com a són de per allà, o sea que l'ha anao de puta madre, l'asunto ixe. Cojonudo. Lo que no han sabiu fer d'aquí del llugà! Perquè n'hi haurà atros que tindrien aquí una casa al llugà i podrien fer també, però resulta que si anases a buscar chen d'aquí del país, de la nació, te fotries de gana, perquè no en trobaries cap. I ell depende, pues de chen de per allà, que vienen aquí, i encima les gusta. Perquè...
309. **Entrev.:** ¿Repiten algunos?
310. **Dona inform.:** Uy, allà arriba a casa Mónica, al cabo de toz, n'hi hai una parella, que ella é negreta i ell é chovenet, que lo menos fa...
311. **Inform.:** Tres o cuatro ans que vienen.
312. **Dona inform.:** Oy tres o cuatro, com a ocho!
313. **Inform.:** Sí, sí, encara en vienen

[25:50]

(...)

NOTA: L'entrevista s'allarga vuit minuts més, però creiem que amb quinze pàgines transcrites ja n'hi ha prou per estudiar el discurs dels informants.

Fi a [33:31]

8.2.3. Entrevista 3: H4 (84 anys)

Transcripció 3: H4 (84 anys)

(informant [*inform.*] i dona informant [*dona inform.*])

/ɲ/ → [ɲ], [l], [y]

/tʃ/ → [tʃ], [x], [ʒ], [y]

/θ/ → [θ], [ts]

NOTA: En aquesta darrera entrevista, per facilitar l'anàlisi i per constriccions de temps, ens limitem a transcriure les intervencions dels entrevistats.

1. **Inform.:** Són expressions d'eixes d'aquí, sabes? Són expressions del llenguaje de Chuseu.
Este aparato te'l podria tirar l'aire. Una volada d'aire, igual te'l tira a terra.
2. **Dona inform.:** Si no, entra z enta la cocina.
3. **Inform.:** Yo, de l'an veinticinco. De l'once de julio.
4. **Dona inform.:** Pues yo, ni m'acordo. (...) Yo setenta y ocho.
5. **Inform.:** Tu, de l'an treinta y uno.
6. **Dona inform.:** Del veintinueve, me pareix.
(...)
7. **Inform.:** Sí, bueno, va empezar la guerra, que teniba yo... Va empezar el treinta y seis, i naixiu del veinticinco. Once ans. (...) Sí home, de tot, m'acordo. De tot!
(...)
A la fuerza tenibas que ser republicano. Estabas en zona roja, y si te... El que se destacaba un poco, mira ya sabeba lo que anabas a pagar. Con que, ni que querises ni que no, tenibas que ser republicano.
(...)
Pues d'ixo sí que exacto exacto no m'acordo. En mayo, abril o mayo del 37, me pareix. La guerra va durar tres años, más o menos.
8. **Dona inform.:** Tres ans has de dir, no tres años.
9. **Inform.:** Igual va ser... Igual van quedar aquí en zona roja, en zona nacional Chusèu en abril u mayo del treinta y ocho. En abril u mayo.
(...)
No, gana no en vam passar brencia. No ves que... Chusèu, teniban... Chusèu eba molt rico! Si home. A la vez en tenibam tres cuatrocientos. Chusèu eba molt rico! No ves, fíjate tu, tenibam dos farreros, dos carpinteros, tenibam panadería, que la vam comprar a tu bisabuelo.

10. **Dona inform.:** I después tenibam el fort este d'aquí baix.
11. **Inform.:** I a on estaba la panadería, a on estaba la panadería, també n'hi eba un fòrt [sic] de medio llugà enta alto.
(...)
A on està ara la tasca. Las escuelas y la panadería to chunto. A peu de terra. Van ser molts, es panaderos d'aquí. Primero... (...) Sí, toz del llugà. No no, del llugà de Chusèu. No, de lo que se diu el llugà de Chusèu.
12. **Dona inform.:** N'hi va haber el yayo de l'Abadía, M. de Chan Calvo...
13. **Inform.:** N'hi va ser el yayo l'Abadía, M. de Chan Calvo, el del Ritoret no sé cuántos ans, tamè,... Bueno, no m'acordo cuántos, pero... C. tamé. C. del Tendero també hi va ser.
14. **Dona inform.:** También hi va estar una temps.
15. **Inform.:** J. J. de Galindo.
16. **Dona inform.:** Primos³⁴ vos tocaz o què?
17. **Inform.:** Tío le toca, tu tío J. Tu tío J., el hermano de tu padre!
18. **Dona inform.:** Primo, no hermano, no me gives!
19. **Inform.:** J., el hermano de tu pare, coñé!
20. **Dona inform.:** De su abuelo, de P. el Conde!
21. **Inform.:** Sí, es verdad, que nava equivocao. De tu abuelo. (...) Tamé va ser panadero! Y tu abuelo. Va treballar, pues sí, tu abuelo va treballar... Quan se va casar a casa el Conde, va treballar tres u cuatro ans u cinco a la terra. Teniban un parell de someras. Habllo com a Chusèu! Pues teniban un parell de someras y se treballava la terra. Pero claro, la cosa anava venint i pareix que aspiraban a otra cosa, sabes? Sempre a més, a més i van determinar se veu de... De vende-se, bueno de una panadería on fuese, y a la vez se'n van nar enta Zaidín.
(...)
No, aquí no va fer de panadero. Aquí no va fer de panadero mai.
(...)
Del padre de tu abuela. El padre de tu abuela eba panadero, eh! No te creas tu que no sabía de panadero. Ixo no sé si tenía alergia, pero de panadero ne sabía un rato. Eba hijo d'Azanuy

³⁴ En aquest cas, si el lector conegués la família de l'entrevistador, riuria una estona veient com confonen repetidament l'entrevistador amb el seu pare. Aquest fenomen, a banda de ser freqüent, és positiu, perquè els fa parlar amb més naturalitat.

(...)

Pues aquí, en este llugarot [rialles i comentaris]. En este llugà, s'ha treballau de tot. S'ha treballau cereal, olivas, armel·las, frutas se n'ha teniu, hasta ara se n'ha teniu en abundancia pa las casas, pa el tiempo de la uva pero... Vino, huerta, mucha. Huerta, animaladas de huerta.

22. **Dona inform.:** Pero com a todos som viejos, se queda.

23. **Inform.:** Sembravan moltas jodías hastí.

24. **Dona inform.:** Garbanzos.

25. **Inform.:** Pero ixo, en poca cantidad. Pal gasto, por ejemplo, de una casa. Ya en sembraban pocos pa acollir el gasto de la casa, de la familia. Perquè vender ixo, no... A la vez, en aquellos tiempos después de la guerra va estar uns ans que si tenibas alguna cosa encà te la veniban a comprar a casa! Aceite. De Torres puyaban muchos, de Graus, i d'Estopeña, de la Quimbamba veniban muchos, a comprar gènero. Un quintal d'aceite, trumfas, pero... Las pells de conill, de... Si matavas algun corder...

26. **Dona inform.:** Pelleros, hombres que veniban a comprar las pieles de rabosa, de...

27. **Inform.:** Las de rabosa, las de teixó, las de conill, de tot! Las de corder, de güellotas que matabas!

(...)

Més chico que la rabosa, pero tiene aquí unas rayas a la cabeza blancas, y la cola corta.

28. **Dona inform.:** Más vale el mal que fa que lo que come.

29. **Inform.:** Si tiene fruta, fruta. (...) Sí que puyan, sí. Tien unas uñas que s'agarran per...! Puyan per, trepan per l'àrbol i puyan a començar la fruta des de... Si no n'hi ha baix a terra que ha caiu. (...) No, ixo no è bona la carne. A más, ahora si te vedesen matar un teixò, igual te llevaban a la càrcel. (...) Este año se n'ha criau molto, de teixò perquè resulta que fan molto mal pa toz. Atro an no n'eba sentiu tant, però...

30. **Dona inform.:** Es calabacins i es pepinos, que els gustan..

31. **Inform.:** Este an se veu que se n'ha criau d'animaloz d'ixes.

(...)

Jabalí, conejo y perdiz. La zorra tampoc se pot matar. Me penso que no. Antes no se comeba, però se mataba per la pell. Te daban... Pues se van llegà a vender

mil i mil i pico pesetas la pell! I el teixó també te'n daban seiscientas, setecientas... Estaban aquí la chen... Antes se'n matava, de rabosas. I se pillaba teixons con ceps, però ara no en poz pillar res. (...) El jabalí sí, i la perdiu, conill, la llebre. No sé, la llebre... No és que siga mala, no. Lo que me pienso que è difícil é pa cocinar-la. Si la saben cocinar, ya se veu que é bona, ya. Pero l'han de sabre cocinar. Ara, coce-la simplemente com a se coce un conill a una sartén u esto no, no no é bona. È bona, pero no tiene la gracia. Sí, yo en vai pillar una una vez en un cep que pesaba cinco quilos. Era, era casi como un crabit. (...) Pues el hijo de la cabra! La güella y la craba. El crabit é el hijo de la craba. (...) A Secastilla li diuen Chavalí. Aquí no, aquí és jabalí.

(...)

O, las festas de Chusèu las han cambiau todas. Van cambiar la de septiembre, la del Santo Cristo. Catorce, quince y dieciséis de septiembre. Ixa eba l'autèntica, però la van cambiar. La van cambiar pa el tercer domingo d'agosto. Ara és siempre el tercer domingo d'agosto.

32. **Dona inform.:** El día la Virgen! El día quince, claro.
33. **Inform.:** Este an cae el día la Virgen, pero el tercer día, el tercer domingo d'agosto, mai é la Virgen. Perquè varia. Este an dóna la casualidad que é la Virgen. I después fan la fiesta des corders, que diuen. Ixa é nova. Ixa...
34. **Dona inform.:** I el día de las Jodías, el día San Cristóbal. Tu sabes, toda la plaza d'abajo la Iglesia estaba a dos líneas de gente que había de mesas paradas.
35. **Inform.:** Antes las coceban a la ermita de San Cristóbal. A on està la ermita, de san Cristòbal. Pero com a ya s'ha caiu la... Quan la guerra van... Van malmeter el santo que hi estaba. El de San Cristòbal. Van tirar la ermita... Bueno, millor dit, la ermita no la van tirar, que se va caere perquè ningú no la cuidaba. Yo encà m'hi he llegao a amagar plovent, quan cazaba trumfas d'estas negras, pues encà m'hi he llegao a amagar plovent una... Allí, a la ermita san Cristòbal. Sí.
36. **Dona inform.:** Pues el día de las Jodías u el día de la corderada. El día de la corderada. Pues estàbam ciento y pico.
37. **Inform.:** Y antes las Jodías, las coceban allà dalt todos. Puyaban las calderas con someras u mulas, e... Vino... Como una romería! El vino el llevaban con boz. Mía, de la pell d'una craba, por ejemplo, la tiraban del revés, la curtiban ben curtida, i allí dentro posaban el vino. I el aceite del torno també el puyaban con boz enta las casas.

38. **Dona inform.:** Què eba, com eixa pila de Romèu, d'aquí la esquina? Pos ixo eban de l'aceite. Sí, sí, nino.
39. **Inform.:** Sí, bueno, la hicieron, la van fer nova, pero ya eba casa el Conde! Està reformada, pero la casa siempre ha siu la misma. Pues la posarien allí pa tenirla més a mano u... Com a siga, pero la casa... Yo m'acordo de quan la van reformar. (...) Antes, antes (de la guerra). Quan van puyar de Binèfar. Viviban a Binèfar. Tu bisabuelo. Sebastián³⁵ y María. Teniban panadería a Binèfar.
40. **Dona inform.:** La yaya d'aquí.
41. **Inform.:** De casa el Conde, dona. La yaya eba de casa el Conde. La yaya María eba de casa. Y Sebastián eba de... Hijo d'Azanuy. Pero teniban panadería a Binèfar. I van tratar de vendese-la. Seria per l'alèrgia que dibas tu de la farina! I se la va vender a un sobrino, me pareix. A un sobrino de parte d'ell. A un sobrino de tu bisabuelo. A la vez va puyar aquí tu bisabuelo en el plan de... Que li van dar cuatro duros de la panadería de Binèfar, ¿sabes? Pa la vez eba molto dinero. Yo digo cuatro duros pero ell, con aquez diners ya le pareixeba a ell, i lo que a la millor tenían ahorrao que no sé lo que teniban —lo que tenissen, cuanto más tenissen millor—, entre lo que teniban i lo que li van dar de la panadería, ell va puyar aquí en plan de señorico. Pero que aquello se va acabar, sabes? Sí, se va acabar. I a la vez se va tindre que posar a... (...)
- No, pràcticamente aquí, pues, siempre n'hi eba estau millor algún perjudica más que otro, no? Pero no, aquí, la guerra n'hi va estar pocas novedaz.
42. **Dona inform.:** O, novedaz, mira, en van matar tres u cuatro!
43. **Inform.:** Es que van matar al frente, ixo no se pot evitar! (...) N'en van morir cinco. Aquí a Chusèu en van morir cinco. De casa R. en va morir uno, de casa P. otro., de casa P otro, de casa S. otro, de casa el C., otro. Sí, en van morir cinco. Pero mira, ixo, é la guerra. Pero aquí al llugà, pràcticamente, el cura van matar. I tampoc el van matar es de Chusèu, eh! Chen de Benavarri! Chen de Benavarri el va matar.
44. **Dona inform.:** Tanto que el van avisar, pobre home. Que el diban... Ah, i no hi va haver manera. Se va atordir d'una manera, que pa què. Por lo que paraban cuenta per allà que no se n'anasse. I a casa el cubano només que s'hi esse posau a Torres, diban que allí no n'hi essen entrau. Però la cuestión, que de Chusèu no

³⁵ No amaguem aquí les identitats perquè són nostres i tampoc no ens fa res.

el van matar, no. (...) Lorenzo. O, yo sí que m'acordo, oy sí. El día d'antes, papá i el yayo el C. m'acordo que el paraban cuenta allà a la ereta Güerri. Vegila-lo! Tanto que li diban: *ves-te cap a Torres*. Que no sé! Per ser su hermana u sobrinas que eban de cura, se ve que no hi essen entrau, sabes? Pero no... S'hi va atordir, pobrón. El van matar aquí al camino d'Aguenaliu. Ay qué animaladas.

45. **Inform.:** No, però es del llugà no...
46. **Dona inform.:** Es del llugà no l'hi essen matau.
47. **Inform.:** Namás va estar... Van estar uns homes molt formals al comitè que van formar. Al gobierno del llugà! Claro. Hi van estar uns homes molt buenos. (...) Sí, sí, d'aquí, d'aquí. (...) No, a ninguno. Com a no hi eban feít ningún mal en zona roja..., pues es nacionals tampoc van matar ninguno. No, aquí la guerra se va sofrir pels que estaban al frente, però per lo demás, el pan el van llevar abundante... Claro, tenibam panadería, tenibam molino d'aceite, tenibam... Ho febam tot aquí!
48. **Dona inform.:** Claro, y no encontraban las cosas. I aquí, sin embargo, cada uno a casa d'él. (...)
49. **Inform.:** Ara que no en llegue. Millor que no el tornem a ver. Pero si n'hi habessen una barbaridad com a va ser a la vez, ara se passaria més mal. Perquè ara, la chent som més vieja, sabes? Que la chent que estam aquí al llugà som viejos. A la vez, aunque n'hi habesse chent vieja (...) Pero ara no, ara no te recupera ninguno. Ara som toz viejos y a veces, si pasase una cosa com a va passar a la vez, pues morimos de fame faríem
50. (...)
51. **Dona inform.:** Ha feít molto aire. Aquí no n'hi hai manera de que pllioga, ay què gordo!
52. **Inform.:** Aquí no. Què pllou per la muntanya? No tampoc trona guaire
- [31:44]

8.2.4. Entrevista 4: H5 (85 anys)

Entrevista 4: H4 (85 anys)

[després d'haver entrevistat al pare i al fill en presència de la mare, entrevistem a l'avi patern, que es resisteix durant 6 minuts sencers a parlar com a Chusèu, i intenta respondre en castellà estàndard. Comencem a transcriure els primers moments de parla vernacle. Malgrat tot, sovint li retreuen que no ens parla "com a Chusèu"]

En aquesta entrevista no es marca cap dels al·lòfons d'estudi perquè no la incloem a l'estudi.

Iaio: se lo llevaron...

Fill: Però tiens que habllar com a aquí, home!

Iaio: Bueno pero ya lo:

Fill: Que tiens que habllar com a aquí.

Entrev.: Sí, sí, millor.

Iaio: [dubtòs] Sí?

Iaia: Millor, millor.

Iaio: Estaban a la porta de casa:

Fill: Ara, home

[rialles]

Iaio: mamá i algunes personas estaban allí. I el cura el baixaven los aguiluchos de casa que estaba l'abadia allà al cabo (d)el pueblo, el cabo (d)el llugà.

Fill: Sí, el tiens que habllà de Chusèu.

[rialles]

Nora: No le sale

Entrev.: No le *salle*

[rialles]

Iaio: I quan va llegar allí teniba molta set el cura ya, cllaro, estaba espantao, pobre home

Iaia: Se'l llevaban pa mata-lo, (a)nava a despedir-se, pobre.

Iaio: I mamà le va baixar un vaso d'aigua pa que bebés.

Entrev.: Ya lo tenían cogido, no?

Iaia: Sí. Es aguiluchos, no?

Entrev.: Aguiluchos, a qui li díeu, als anarquistes o?

Iaio: Sí, als anarquistes.

Entrev.: Per què els díen aguiluchos?

Iaia: No sé per què els dién aguiluchos.

Iaio: Pues, no sé. Bueno, el caso es que habían, n'hi habeba [riu] cuatro u cinco homes allí con armas, con fusils, el van fer passar endavant i van marchar cap a Aguinaliu, i a meitat de camino:

Fill: [solapat] Tu el recordas, ixo?

Iaio: Home, és clar que estava aquí. I a meitat de camino ya vam sentir els tiros i el van pegar un tiro. El van fer passar devant, i van tirar un tiro a la cabeza

Fill: Verdad que, n'hi ha una cruz allí?

Iaio: Sí. No sé ara si està per allí.

Fill: Sí estaba. Pero no era hijo de Chusèu. Perquè diu que l'habeban dito a ell que eba hijo de casa Pallarès.

Iaia: No...

Iaio: No...

Entrev.: O que vivía a Pallarès.

Iaio: No, no, no. El cura no el sé, d'on veniba.

Entrev.: Pero no vivía aquí.

Iaio: Sí, sí, sí. Viviba a l'Abadia, allà arriba

Entrev.: Ah, a casa Abadía?

Iaio: No, allà ¿?¿?

Fill: On viuen els curas, li diuen l'Abadia.

Iaio: Oh, n'hi habeba un edificio molt gran. Allí estaba el cuarto de l'obispo.

Entrev.: ¿Obispo?

Iaio: Tenia el cuarto de l'obispo allí, a l'Abadia, per si veniba, pa hospeda-lo allí.

Iaia: Eba un casalucho tremendo, però ara ya no està: el van tirar tot.

Entrev.: El van tirar tot, quan, a la guerra, o després?

Iaio: Después. Causaba ruina i el van...

Iaia: Saps on és casa Mònica?

Fill: La última casa d'allà

Iaio: Si vas allà al Carllà, a mano izquierda, allí estaba l'Abadia. Que n'hi hai una cisterna grande pa un depòsito, no sé si l'habràs visto, aquello era l'Abadia, i el güerto aquell tamé.

Entrev.: I ara de qui és, de ningú?

Iaia: Ara, de ninguno.

Iaio: Oh, ixo eba del cura que estaba aquí, li ho va comprar l'holandès.

Entrev.: A l'holandès.

Iaio: Sí, el güerto aquell el va comprar l'holandès. Sí, passen allí los holandeses a prendre el sol!

Entrev.: Sí, a eso vienen, no?

Iaia: A ixo vienen, a prendre el sol.

Entrev.: ¿Y aquí se pasó hambre en la guerra, o no?

Iaio: No.

Entrev.: Porque había huertos y:

Iaio: No, aquí... Resulta que estaba el molino de Torres... Moleban allí el trigo... Feian farina allí i la apañaban aquí pa fer pan. Después estaba el molino d'aceite, tamé.

Entrev.: ¿Dónde estaba el molino d'aceite?

Iaio: Allà baix a la faixa que està ¿?

Iaia: Allí està el molino.

Iaio: No, no, no. Hambre, aquí nada.

Entrev.: Y usted, ¿también se acuerda?

Iaia: Sí, un poco.

Entrev.: ¿Cuántos años tenía?

Iaia: Seis o siete, en teniba yo. Escassament m'acordo.

Iaio: Tres ans menos que yo.

Iaia: Com un sueño m'acordo que va haber... Que va anar papá a buscar un de casa Zaidí, que veniba a refugiar-se aquí.

Iaio: Estaban a Cuba.

Entrev.: Que antes era republicano, y estaba en Cuba, o no era un...

Iaia: Que se'n veniba a refugiar aquí, i ya no el van deixar passar, i va venir papá solo y: ya no va poder entrar, un hermano del señorico Zaidí.

Iaio: Esta casa que està aquí...

Fill: On està la plaza esta...

Iaio: Ixo, tot eba una casa, casa Zaidí. Tot el patrimonio que eba de Chusèu, eba eixa casa.

Fill: La Koplovich. La mare de la Koplovich eba d'eixa casa.

Entrev.: Qui?

Nora: La Alícia Koplovich, la Ester Koplovich

Fill: Saps qui són?

Entrev.: Los del Corte Inglés, no?

Iaia: No...

Fill: Sí señor, sí.

Iaia: Ah, del corte inglés són?

Fill: Hombre, dueño del Corte Inglés,

Nora: Entre otras cosas.

Entrev.: I era d'aquí, la mare?

Fill: La residencia que està su tia de Graus, allà a Barcelona, l'han feït tota Koplovich, per això n'hi hai una placa allí.

Entrev.: O sigui que la mare era de Chuseu. Tenia una casa aquí o era...?

Fill: Eba d'aquí. D'aquí eba naixiu. A Internet lo pone.

Entrev.: I se casó con un ruso.

Fill: No sé con quién... La mare de las Koplovich, eh

Entrev.: Sí, sí.

Iaia: La mare o la yaya. La yaya.

Iaio: No sé. Yo esta gente

Fill: La mare.

Entrev.: Casa Zaidín era d'ellos. O cómo se llamaba la casa?

Fill: La casa esta com se diba, nino, casa Zaidí?

Avi i **Iaia:** Casa Zaidín, casa Zaidín.

Entrev.: Llavors no n'hi eba la pllaceta.

Fill: Tot el territorio de Chusèu eba d'ellos, lo que pasa és que eixa casa la van perdre tot.

Iaio: És que eba molt chugador el dueño, sabes

Fill: I el governador de Cuba era d'eixa casa, no nino?

Iaio: Sí.

Fill: El que guardaba Cuba eba...

Iaio: Vinieron cap aquí quan la guerra, no per la guerra, no, veniba a pasar el verano aquí, però va estallar la guerra en aquell momento...

Iaia: I papá el va anar a buscar con las caballerías, perquè llavors no n'hi habeba coches aquí. Pa trae-llo a cavall. I va llegar aquí, i a la vez, oi m'acordo un follón! Que no, que ha estallao la guerra, que no sé què... D'eixo m'acordo, yo.

Entrev.: Que sería él, republicano, nacional o ninguno de los dos.

Iaio: No sé, rico.

Àvia i **Fill:** Sí:

Entrev.: Entonces irían a por él un poco.

Fill: Claro.

Iaio: Creo que el van matar, no?

Iaia: No sé. Ixo no el sé. Yo sé que el va anar a buscar papà i ya no:

Iaio: Eba hermano de Benito?

Iaia: Sí:

Iaio: Ah, el que hi ha a Benito, no le hicieron nada, a la hermana de él.

Iaia: Hermano d'ella va ser.

Iaio: Todos estos campos d'aquí, oi, casi todos... Todo el monte eba de la casa esta.

Iaia: Tot lo que habeba a la pllaceta eixa, i aparte el garaje de Feliciano

Fill: Yo la vi, eixa casa

Iaia: Tot era una casa. Unas salas grandiosas

Fill: Unas pinturas n'hi habeba

Iaia: Una reixa...

Fill: Antes de tira-la, aún vinieron muchos pintores a copiar las pinturas y los trabajos en yeso que había.

(...)

Fill: Ixe tiene papers... Ixe tiene informes escritos com a d'aquí; si te podebas fer fotocopias dels papers que tiene, ¡madre mía! Escrituras de la época d'aquí, eh, igual tienen doscientos años. Él tiene: Ixo te tendrías que prendre nota i si conveniese nar a Huesca... Està viejo, però si podesses conseguir d'ell... Tiene una información que no la tiene ni moltíssimas personalidaz d'aquesta zona. È una persona que, com el treball que estàs fent tu, com a aquest que has iniciau... Él lo tien guardau

Iaia: noventa y tres ans tien ell.

Fill: Si el podesses trucar a ell a Huesca, te trobaries més información que tot ¿?

Entrev.: I Corominas me ha dicho que había un libro escrito en lengua de Juseu. ¿Eso es verdad?

Fill: Ell tiene de tot, de tot. Ell tien de tot, ya t'ho trobaràs

(...)

Iaio: Ell eba de la quinta del trenta y seis (...)

Nora: Habla en llengua de Chusèu.

Fill: Habla-le com aquí, home!

Iaio: Quan van passar els nacionals, a la vez va salldre de casa

Entrev.: Contento, no?

Iaio: No le van fer guaire caso, no, porque eba un traidor, sabes

Entrev.: Claro, si era un traidor per unos, era un traidor...

Iaio: Exactament. Ell es va amagar a casa per las balas, sabes. Sí. Pues mira, mi hermano és d'una quinta antes, i ell... Con mi hermano mos llevàbam seis ans, i con pablo siete. I Ramiro de Calvo, sabes.

Fill: Tamé va estar a la guerra?

Iaio: Toz. Nusatros estàvem segant a la faixa d'Arnero. I van gritar a mi hermano que teniba que marchar a la guerra

Iaia: A Paco?

Iaio: A Paco

Fill: A qué bando teniba que anar ell?

Iaio: Ell va anar... Al bando rojo va estar

Entrev.: Que n'hi eba de fer, si només n'hi eba uno aquí.

Iaio: Claro, al bando rojo va anar. Va anar perquè estaban los rojos en aquél bando, aquí. I Pablón també se va amagar, i estaba al bando rojo. I quan van passar els nacionals, le pareixeba a ell que li farien allà, bueno [risas]

Entrev.: En un puesto grande y:

Iaio: Sí, i no.

Nora: Entonces, el padre de Toñet también estaria a la guerra, no?

Iaio: ¿Mi hermano? Sí, ell va marxar... Ell era del 28.

Entrev.: ¿Murió en la guerra?

Nora: No, el padre de Toñet, digo.

Fill: El padre de Toñet, va anar a la guerra, i quan va tornar, ya tenia otro hijo, que ell no el va veure. El teniba allà i no el queriba, perquè...

Iaio: Va estar cosa d'un any. A València hi va estar, crec.

Iaia: Cuatro meses teniba Toñet quan va arribar ell, i diu que no el podeba ni ver, claro.

Iaio: Perquè no l'ha visto, no l'ha visto mai.

Iaia: Ya el teniba que ser ben serio, no? Tenir que nar a la guerra i deixa-la a ella, oi! La guerra sí que...

Fill: L'atro dia, quan vam anar a Navarra li vai dir a X. Tot aquello del frente del Ebro, tot aquello de los ¿? Monegros, tot aquell frente que n'hi habeba allí, sí en va morir de chent!

Iaio: Muchos, al Ebro muchos.

Fill: I pa cruzar l'Ebro i puyar aquelles muntanyes que hi ha...

Iaio: Las trincheras. Encà estan las zanjas que ¿? Las trincheras que hacían...

Entrev.: Encà estan allà.

Iaio: Sí. Pa esconderse allí, pa salvar-se.

Entrev.: Allí fueron de catorce años y menos, no?

Avi i **Iaia:** No, no.

Entrev.: De aquí no.

Iaio: De catorce, no n'hi habeba cap.

Entrev.: Aquí el más pequeño, ¿el más joven cuántos años tenía?

Iaio: Pue:s, el más chove va ser José Faro i Ritoret, de la quinta del treinta y nueve.

Entrev.: Que tenían diecisiete años, dieciséis.

Iaio: La guerra va durar dos ans, del treinta y seis al treinta y nueve, pues ells van ser els últims que hi van anar.

Entrev.: ¿Los republicanos?

Iaio: Exactamente. Con es republicanos. Después quan van vindre els nacionals...

Entrev.: Quan van vindre aquí?

Iaio: Pues, aí, no m'acordo yo

Entrev.: En quin any, el trenta vuit?

Iaio: Mira, quan van fer la reculada, la retirada dels rojos, des de casa vostra, allà a l'era de Chan de Llari, tot eba un cordón de soldaos. Se teniban toz, aquí n'hi eba un montón. Después está l'aviación tirant, pa fer-los marxar, bombas.

Fill: Tamé van tirar bombas a Chusèu?

Iaio: Uy, aquí als campos ixes de Comadroz i Pepín van tirar de bombas... Pero pa fer miedo pa que marxassen, sabes?

Fill: Sí.

Iaio: Los soldaos.

Entrev.: Pero no querían disparar dentro del pueblo, ¿no?

(...)

Iaio: Aquí no, no van tirar ninguna bomba al llugà.

Fill: No? Pero per ixes campos sí que en van tirar?

Iaio: Te digo, per allà per Comadroz en van tirar, se sentian per allà: *ñi, ñi, ñi...* bom! Sentias las bombas. Claro, los soldaos pues march.

Fill: Es rojos van marxar? Cap a Francia?

Iaio: Cap a Francia.

Iaia: Es rojos perquè van entrar es nacionals.

Fill: Pero què eban, des d'aquí des del llugà hasta allà...

Iaio: Des de casa el Conde, al Mas de Chan de Llari sas on estan?

Fill: No...

Iaio: No saps on està el mas de Chan de Llari? Cazadó, allà al tuzal de las Calandras?

Fill: Al tuzal de las Calandras? Tot...?

O sea que marchaban com quan surt per la televisión que marchan cargaos de ropa....

Iaio: No, no, aquello eban soldaos, portaban solo las armas y...

Fill: Ah, sólo eban soldaos.

Iaia: Soldaos de la parte roja.

Fill: I t'acordas tu d'ixo? T'acordas?

Iaio: Claro, claro

Iaia: Vés, yo d'ixo no m'acordo.

Entrev.: I los nacionals que veniban con los moros?

Iaio: Sí, con los moros. Aquí al salón, on està el salón abaix, allí se quedaban los moros.

Entrev.: Però eren moros moros, no?

Fill: No, eban marroquís, home. Eban árabes.

Iaio: Moros, que la guardia de Franco toda era mora. Pues allí estaban, les daban de comer la chen d'aquí del llugà.

Entrev.: Per necessitat, no?

Iaio: Exactamente.

Iaia: Ah, se quedaban al salón, verdad?

Nora: Allí dormían?

Iaio: Allí dormían, allí.

Iaia: I no podebas passar pel carrer de tanta peste que feban. D'ixo sí m'acordo.

Iaio: Sí.

Iaia: Es moros ixes.

Entrev.: Feien pudor.

Iaia: Sí, tiraban pudor, sí. No sé per què?

Iaio: De lo llimpios que iban!

[rialles]

Iaia: Oi, yo m'acordo d'ixo, que passàbam pel carrer i diban: *Oi qué pudor!* Salleba del salón tot lleno d'ixa chent. I diban així: *oi qué pudor que tiran!* No sé per què?

[rialles]

Sí é que é la clase del...

Iaio: Es mataven güellas, calderos de trumfas —t'habllo com a aquí. Con carne de corder.

Iaia: Tanta peste que salleba d'allí dentro

Nora: Eso es que no se lavan.

Iaia: No i perquè estava plleno el salón de chén allí i: ni agua ni res, claro! Yo m'acordo d'ixo, que passaban pel carrer i chiraban la cara: *oi qué pudor! Ni es pot passar!*

Entrev.: I mataven més, o què, per ser moros?

Iaio: No, aquí ningú més que al cura, i el van matar perquè se va atordir, perquè el comité l'hacía un pasaporte pa passar la frontera.

Entrev.: Ah sí?

Iaio: I no el quiso. Después tenía una familia aquí a Torres que era cubana. Nomás ahí dentro de la casa que se hubiese puesto, como era cubano aquello, ya no podían entrar.

Iaia: Ya no podían entrar.

Iaio: Y se aturdió, i no sabeba qué hacer.

Iaia: I el van venir a buscar.

Iaio: Igual que estamos aquí m'acordo yo... Pobre home! Ara que, si s'hubiese salvao, así como a Juseu no mataron nadie, él hubiese matao a casi to el pueblo

Iaia: Què dius?

Iaio: Lo tenía dit així.

Entrev.: ¿Cómo, cómo, que si no hubieran matado a él no...? ¿A quién habrían matado?

Iaio: A casi to el pueblo, a la juventud de to el pueblo. No ves que lo teniba dito.

Iaia: Però és que li van fer molta...

Iaio: Que le hicieron muchas burlas, ¿sabes?

Entrev.: ¿Al cura?

Iaio: No ves que bajaba a fer missa, i s'encontraba el agujero de la llave de la puerta de la iglesia estaba; se la encontró; muchas veces llena de mierda, con barro...

Iaia: Li van fer moltas burllas

Iaio: A lo mejor un montó de melons allí...

Entrev.: Y a estos los hubieran matado luego los nacionales

Iaio: Exactamente.

Iaia: I a éstos los teniba fichaos él.

Entrev.: ¿Quién, el cura?

Iaio: Oi, ya los hubiese matao.

Iaia: A ixos de casa d'este... Als del Pubill no.

Iaio: No.

Iaia: No, no, me diba la siña Mercedes, que ell se'ls queriba, però vusatros no li vau fer burlla, no?

Iaio: No.

Iaia: Pero sabes qui li'n feba? Los de casa Sauset, Ramiro tamé me pareix.

Iaio: Ramiro:, el que menos. Pero tenía una cosa Ramiro, como tenía la casa allí al lao de la nuestra, como sabía lo que le habían puesto a la puerta, sacaba allí la cabeza pa mirar. I el cura, pues claro, al verlo que se miraba lo que le habían hecho, lo tenía fichao.

Iaia: Es de Francho Romèu, tamé.

Iaio: Francho Romèu, Carllà,

Iaia: Carllà quies dir?

Iaio: Sí, sí, Carllà, los de Calvet... To los mozos a la vez! Perquè eran mozos!

Entrev.: Lo hacían sin pensar mucho.

Iaio: Claro.

Iaia: Per falta de...

Iaio: Iban allá arriba, le cantaban la Marsellesa:

*Si los curas y frailes supieran,
la paliza que se van a llevar,
subirían al corro cantando: ¡Libertad, libertad!*

Sabes, ixo se lo cantaban allà a l'Abadia, cuando la República. Uf, qué hicieron! Claro, estaba cabreao. I tenía pa estar, también.

Iaia: Sí, pues a mí me diba la senyora Mercedes que es del Pubill, que no.

Iaio: No, de casa no tenibam ninguno.

Iaia: Que teniban... Perquè no les van fer es del Pubill, ninguno, ixas burllas. La senyora Mercedes eba hermana del cura i:

Iaio: Me acuerdo yo de cuando marchó que lo mataron

Nora: ¡Pero no le hable en castellano!

Entrev.: De Juseu, de Juseu.

Iaio: Ah, m'acordo de quan va marchar el cura, que estaban, al banquet aquell que estaba antes allí a casa que eba de llosas de arena. Li va baixar un vas d'aigua la pobra dona i va posar: *venga, al davant!* Es: aguiluchos aquells. El van llevar...

Entrev.: I d'on eren, es aguiluchos?

Iaio: De Binèfar, sí. De Binèfar van venir.

Entrev.: Republicanos 100 %.

Iaio: O, claro!

Iaia: Ignorància! Estos de Chusèu, lo que feban eba per ignorància.

Iaio: A Julián de Pallarés, al pare, també se'l van llevar. Esta Genoveva que està ara. I quan van passar allà al huerto de Caitano, al corral de Caitano, a la huerta aquella, en la carretera, se va sentar allí, i no va querer passar més d'allí. Pensaba que el matarien. Però no, no el van matar.

Entrev.: ¿Pero quién?

Iaio: El pare, el pare d'este, de Genoveva. La coneixes a Genoveva?

Iaia: Com que eba de casa bona, sabes? A la vez atacaban as, las casas ricas.

Entrev.: Vale, vale. Era a los ricos, y a los de Iglesia.

Iaio i Iaia: Sí.

Iaia: I a los ricos. Perquè eba rica.

Iaio: Si la iglesia de Chusèu, no l'essen cremau, valdria de millons!

Iaia: Mira qué cabezas!

Entrev.: ¡Y qué se ganaba!

Iaio: La hubiesen tabicao y cerrada del todo! Mira, allà al cementerio la van cremar. Van cremar-ho tot.

Iaia: N'hi eba unas jarañas,

Iaio: Unas jarañas y santos.

Iaia: I la campana que està, la van deixar pel reloj.

Iaio: Había dos campanas pequeñas y una mediana... Había un juego de campanas, chiquet.

Iaia: Verdad, qué cabezas! Per què anavan d'estropear tot!

Iaio: Oi, que m'acuerdo igual que lo que he ¿?

[28:46]

Entrev.: Y en la casa el Conde, ¿eran ricos o pobres?

[rialles]

Entrev.: No sé que me dijo Zauquet, que Sebastián era un poco señorito...

Iaia: ¿El yayo? No

Iaio: Una persona! El mejor del mundo, aquel yayo.

Entrev.: ¿Por qué?

Iaia: No estaban de panaderos, a la vez?

Nora: Qui era, el pare de su yayo, de tu yayo?

Entrev.: No...

Iaio: El padre de la yaya.

Iaia: El pare de la yaya.

Iaio: Yo vai estar al 19 o ixos años per allà...

Iaio: Oi, el yayo el Conde era buenísimo! La yaya, no era com a ell, las cosas como son, eh! No era mala, pero eba molt pisquinera.

Entrev.: Molt pisquinera, què vol dir, quisquillosa?

Iaio: Se quería meter en todo, sabes? Lo que no le importaba.

[**Iaia:** riu]

Iaio: No, no, las cosas como son.

Entrev.: ¿Y tuvieron problemas en la guerra, o no, ellos?

Iaio: No, no, no. Però quan van passar los maquis, pues ¿? yo no estaba, que estaba a la mili

Entrev.: Los maquis eran muchos, ¿no?

Iaio: Yo estaba en Guadalajara, entonces. Pero quan van passar los maquis, que per ixo van posar a la cárcel a Tendero i a ixes. Va ser la yaya, que els va dir: *venga, ixes que tenim que fer-los el rancho...* Van matar una güella i van fer un caldero de trumfas con carne de cordero, i va ser ella la que... Pero ella no hi anava, saps? Engrescava a los demás!

Entrev.: No era tonta.

Iaio: No, no.

(...)

Entrev.: ¿Entonces era más bien republicana?

Iaia: No, no, ni se sabeba lo que eba... No sé.

(...)

Iaio: Yo sólo vai conèixer a Sebastián, a María, i a tu mare³⁶

(...)

Iaio: Ells estaban a Binèfar. Quan se va casar Sebastián amb Maria, ell eba panadero a Barcelona; van muntar una panadería a Barcelona.

Entrev.: ¿A Barcelona, qui era panadero?

---

³⁶ S'equivoca, em confon pel meu pare, fet que ocorre sovint, però positiu, perquè llavors sí que parlen "com a Chusèu".

Iaio: Ell, Sebastián. (...) I van fer una panadería a Binèfar, i quan sabeban que estaban en bona posición van puyar i van...

Entrev.: Refer tota la casa.

Iaia: Figuraban de ricos, ¿sabes?

(...)

Iaia: Veniban a misa con el bolso, i una... Sí, que figuraban de ricos

Iaio: María era presumida, sabes?

(...)

Nora: Como venían de la ciudad, pues...

Iaio: Ara, Sebastián no, Sebastián era la persona... Si n'hi hai una persona bona a este món eba ell, el yayo. La yaya no eba mala, pero eba tremetedora pa:

[rialles]

[32:30]

8.3. Impressió d'una dona de Juseu a 2003³⁷ sobre la parla del poble

(...) *Ay desde luego! És que tenim un dialecto tan sumamente raro..., que ¡yo que sé!. Ara, a nusatros no mos va ben parllá més que esto, eh? porque si t'esforzas a habllá el castellano sí que lo hablarás, pero no te salle. A nosatros nos salle lo nuestro, pero no nos entiende, hija mía, no nos entienden. [...]. Nusatros, l'entendem el castellano i habllá també, si nos esforzam, pero ... l'entendem tot i el catalán igual, eh?. El catalán l'entendem todo, lo que no sabem é hablla-lo. Pero nusatros l'entendem... i habllam lo nuestro, qué vas a fer?. A nusatros mos va molt ben lo nuestro. Ay sí. Queda massa lluny este dialecto, pero bueno, é així. [...] I qué farás per posar-lo ixo? [...] I esto quan lo explicas les fa gracia, esta hablladuría nostra. [...] Fíjate lo que te digo, yo... fa un tiempo que vay anar al neumólogo. Encá que t'esforzes a habllá castellano, te'l notan enseguida, eh? i quan ja m'habeba acabau de visitar me va di: "Amalia, de donde eres?". Pues diu: "De Juseu". Diu: "Donde está eso?". Diu: "Pues mira, de Graus a Benabarre". Dice: "Pues aunque m'estás hablando el castellano, tienes un acento de catalana...". Digo: "Pues no soy catalana, no. No nada." (Si, pero el derivado nuestro é més pa catalán que pa castellano). Si, pero el acento mio d'habllá se veu que ell notaba que yo no eba... bueno que eba un acento que no eba el castellano normal y corriente. Ell el va notá enseguida (Si, pero el dialecto nuestro é més catalán que castellano) [...] Y aquí está una ballada sempre de llugas digam que cada uno tiene su dialecto, eh?. A Juseu ne tenim uno, a Torres ne tienen otro... Aguinaliu ne tiene otro, a Benabarre otro... Allí ya é més catalán, a Benabarre. Y nusatros també l'habllam bé[...] Sí, a Graus més castellano. Així son las llenguas, y las tenim que conservar. Uy lo que fem descurrir, eh? con esto. Nos posam a habllar y... fem descurrir la chent, eh? porque no saben lo que dim. Venga, pues pasaz enta el huerto.*

³⁷ MARRO, M.: 2003 (pàg. 61).

Autoavaluació del Treball Acadèmic

Un 10% de l'avaluació del TA correspon a la teva autoavaluació, sancionada pel docent de seminari. Aquest full t'ha d'ajudar a avaluar la feina que has fet. Per això, puntua els diversos conceptes, afegeix-hi els aspectes que creguis convenients (en les caselles amb punts suspensius) i justifica-ho tot després amb un breu escrit al final. Per acabar posa't una nota final de l'1 al 10. Inclou aquesta fitxa al final de la versió final en PDF del teu TA i de la versió del TA que lliuris al docent de seminari.

1. Respon el qüestionari següent, puntuant a la casella grisa de la dreta cada concepte amb una d'aquestes lletres:

- A Valoració màxima o excel·lent: 9-10 punts.
- B Valoració bona o notable: 7-8 punts.
- C Valoració regular o aprovat: 5-6 punts.
- D Valoració insuficient o suspens: 4 o menys punts.
- N No avaluable

PARTICIPACIÓ EN L'ASSIGNATURA	
He assistit a les tres sessions de gran grup i a les de seminari.	B
A classe, he tingut una actitud participativa, fent aportacions, preguntes, comentaris, etc.	A
M'he connectat sovint a Moodle, hi he fet aportacions personals i he participat en d'altres activitats del seminari (organitzades pel docent corresponent).	B
He fet tutories presencials i en línia amb el tutor.	A
...	
TREBALL INDIVIDUAL	
He fet cerques de documentació i l'he consultada, cosa que queda reflectida en el treball final.	A
He elaborat diversos esquemes, esborranys i correccions del treball, abans de la versió final.	A
He treballat al llarg del curs, durant totes les setmanes, de manera continuada.	B
...	
RESULTAT FINAL I APRENENTATGE	
El treball final aconsegueix els objectius previstos, mostra l'aprofitament dels continguts i té molta qualitat.	A
El treball final està ben estructurat i ben escrit, és correcte i té una bona presentació	A
La metodologia que he seguit és adequada per als objectius establerts a l'inici.	A
...	
ALTRES ASPECTES que vulguis afegir	
...	
...	
...	
...	
QUALIFICACIÓ FINAL	
	9,5

Comenta la teva puntuació i el que creguis convenient sobre els seminaris, la tutoria o aquesta autoavaluació.

Les classes de grup gran, se'm solapaven amb les d'interpretació consecutiva alemany-espanyol, i per aquest motiu, només vaig assistir a la primera . A les classes de seminari, hi he assistit sempre.

...